

Faculty of
Psychology and
Educational Sciences
"Ovidius" University
of Constanta, Romania

BLACK SEA JOURNAL OF PSYCHOLOGY

www.bspsychology.ro

9 772068 464001

The moderating effect of personality between adverse childhood events and resilience in persons deprived of their liberty

Iulia Ciorbea¹, Andreea Șotoreanu²

^{1,2}Ovidius University of Constanta, Faculty of Psychology and Educational Sciences
iulia.ciorbea@gmail.com¹

Abstract. In the present study we addressed the relationship between childhood adverse events and moderate mental resilience by Big Five personality factors in persons deprived of liberty. Given that adverse childhood experiences can interfere with personality formation and consolidation, echoing resilience strategies, we aimed to demonstrate that, in the case of inmates, personality can moderate between childhood adverse events and resilience. The current intervention programs place major emphasis on the individual's problems, on the missing aspects or on the structures that need to be improved. Psychology aims to address everyday problems, even traumatic situations, from the perspective of the individual's strengths and resources. Therefore, the studies that make up this dissertation focused on the person's adaptive resources. Challenges in an individual's life are called trauma, adverse situations, or problems. Not all people who go through traumatic situations remain stuck in mental illness. Most return to normal functioning, and a small part even benefits from the traumas suffered. It is about resilient people, who effectively mobilize personal and social resources in response to risk or threat, mobilization that leads to positive mental or physical outcomes and positive social outcomes.

Keywords. Effect, personality, events, childhood, resilience, deprivation

1. Evenimente adverse ale copilăriei

Familia se dorește a fi unul dintre cei mai importanți factori de echilibru ai persoanei. Familia poate suferi sau poate trăi evenimente care acționează negativ în structura ei profundă și îi împiedică funcționalitatea normală, acestea fiind evenimentele *traumatizante*. Evenimentele traumatizante se găsesc în afara spectrului normal de așteptare și antrenează un stres sever, mai ales în copilărie când registrul de răspuns și strategiile de coping ale individului sunt limitate de

u este însoțit de reacții fiziologice, somatice, dar mai ales emoționale, care vulnerabilizează persoana și produce traume nu doar asupra individului care este actorul ce trece printr-un astfel de eveniment, ci și în sistemul familial, în toate componentele sale: membrii, granițe, relații etc.

Pentru formarea și socializarea oricărui individ, familia este matricea care mediază pentru copil contactul cu mediul exterior, oferă primele modele de interacțiune cu acest mediu și imprimă primele trăsături de caracter. Familia are rol major în formarea și dezvoltarea personalității copilului, subliniază importanța relațiilor dintre părinți, dintre frați, dintre părinți și copii, precum și importanța covârșitoare a modelelor familiale oferite. Datorită anumitor condiții complexe ale vieții familiale, de confuzie afectivă, succese sau insuccese școlare sau profesionale, suspiciuni de infidelitate, realizări sau dificultăți materiale etc., au loc transformări chiar paradoxale ale relațiilor afective. Astfel, relațiile de atracție se transformă în relații de ostilitate, iar relațiile de ostilitate în relații de atracție, relațiile de înțelegere se transformă în relații de dezbinare, iar relațiile de dezbinare în relații afective de înțelegere și viceversa. În aceleași condiții, favorizate de labilitatea și confuzia afectivă, se stabilizează relații contradictorii de: atracție și ostilitate, înțelegere și dezbinare, dragoste și ură. O dată stabilizate, aceste relații ambivalente marchează profund comunicarea intra și intergenerații. În situații de neînțelegere și conflict se ajunge la destrămarea familiei și la trăirea traumatismului separării, care afectează pe fiecare dintre membrii familiei, iar pe copii în special. Monoparentalitatea, cu precădere cea rezultată din divorț, generează un mediu familial slab educogen, întrucât ea este corelată în general cu o diminuare a activității educative și mai ales cu o eficiență mai mică a eforturilor educative (Henri Wallon *apud* Mitrofan, I., Mitrofan, N., 1991).

Provocările apărute în viața unui individ sunt numite traume, situații adverse sau probleme. Schimbările survenite la vârsta copilăriei pot lăsa traume care să se reflecte în comportament într-o perioadă varibilă de timp.

Abuzul afectează dezvoltarea copilul în dimensiunile sale esențiale. *Abuzul* este comportamentul agresiv sau necorespunzător îndreptat asupra copilului sau a cuiva care se află evident într-o situație inferioară și fără apărare și care are ca rezultat consecințe fizice și/sau emoționale negative (Băban. 2001). Abuzul poate fi de mai multe tipuri: fizic, emoțional, sexual, neglijarea (Sion. 2007).

Abuzul asupra copilului este o manifestare a violenței, profitându-se de diferența de forță fizică, psihică, economică dintre adult și copil, provocând intenționat afectarea fizică sau psihică a acestuia. Definiția acceptată de Organizația Mondială a Sănătății acoperă în întregime acest concept: „Abuzul copilului sau maltratarea lui reprezintă toate formele de rele tratamente fizice sau emoționale, abuz sexual, neglijarea și tratament neglijent, exploatarea comercială sau de alt tip, ale căror consecințe sunt daune actuale sau potențiale aduse sănătății copilului, supraviețuirii, dezvoltării sau demnității lui, în contextul unei relații de răspundere, de încredere sau putere” (Popescu, M., Muntean, A., *apud* Mihăilescu, M., 2000).

Abuzurile se pot clasifica în: abuz fizic, emoțional și sexual, dar poate exista și o asociere a acestor forme de abuz. De multe ori abuzul fizic are consecințe psihice, iar abuzul sexual este însoțit de efecte fizice și psihice asupra copilului abuzat.

Agresarea fizică a copilului în mod deliberat de către adultul în grija căruia se află el este definită ca **abuz fizic**. Acest fel de abuz este însoțit de traume psihice imediate sau ulterioare care trebuie luate în considerare în cazul aprecierii gravității actului violent. Abuzul începe atunci când sănătatea psihică sau fizică a copilului este pusă în pericol. Pedepsele fizice sunt metode educative folosite pentru a cauza minorului durere.

Abuzul psihologic constă în comiterea unor acțiuni care provoacă traume și leziuni psihologice. Vătămarea psihologică se poate produce de membrii familiei sau de către persoane străine de familie, de către indivizi care, prin vârsta și rolul pe care îl au în raport cu copiii, au putere asupra acestora. Aceste acte pot dăuna copilului pe plan cognitiv, comportamental, afectiv sau fizic sau concomitent pe mai multe planuri.

Abuzul emoțional este forma de abuz care se referă la abuzul verbal, unde copilul este supus injuriilor verbale. De asemenea, în cadrul acestui tip de abuz emoțional sunt cuprinse amenințările și standardele nerealiste fixate de părinți copiilor, standarde care împieteză asupra imaginii de sine (Sion, 2007).

Abuzul sexual, deși conține certe elemente de abuz fizic și psihologic, este o categorie aparte de rele tratamente aplicate minorului. Abuzul sexual cuprinde: atragerea, convingerea, folosirea, coruperea, forțarea și obligarea minorului să participe la activități de natură sexuală, care servesc la obținerea de către adult a plăcerii sexuale. Formele de abuz sexual se pot clasifica în acte sexuale cu sau fără contact (Child sexual abuse within the family, CIBA Foundation, 1984). Abuzul sexual cuprinde după majoritatea actelor: violul, incestul și molestarea.

Abuzul asupra copilului rezultă din interacțiunea mai multor categorii de factori care încearcă să ofere o explicație completă a ariei de extindere a relației copil-părinte, a relației maritale, a relației familiale și a structurii sociale existente. Factorii asociați abuzului asupra copilului au o influență graduală acționând în diferite proporții încă de la apariție și pe tot parcursul dezvoltării fenomenului. Se pot grupa trei categorii de factori: individuali, familiali și socio-culturali (Mitrofan, 1996).

Factorii individuali fac referință la anumite caracteristici ale copilului, la vârsta copilului, sexul, grupul etnic și prezența diferitelor forme de handicap. Caracteristicile copilului care se constituie în factori de risc sunt: dezvoltare fizică, psihică și socială, comportament, autoprotecție, teamă de adult și de casă.

Factorii familiali se referă la: structura familiei (sexul copilului, vârsta și tipologia familială), părinți cu probleme psihice, disfuncții ale relației copil-părinte (repartiția puterii și exercitarea controlului), stresul, absența unui părinte (poate produce un dezechilibru ce poate genera apariția unei forme de abuz).

Factorii socio-economici vizează sărăcia, izolarea socială, stereotipurile de rol și sex (părinții dezvoltă credințe și expectanțe în legătură cu comportamentul copilului în funcție de sexul acestuia și rolul pe care acesta trebuie să-i exercite), valorile culturale și religioase (Stănciulescu, 2002).

Factorii individuali, familiali și socio-economici singulari nu se constituie ca factori etiologici ai abuzului, ci se conjugă și se determină mutual într-un lanț causal în care disfuncțiile la nivelul social determină disfuncții la nivelul familiei, iar acestea la rândul lor antrenează apariția și dezvoltarea comportamentelor abuzive.

Reacțiile psihopatologice sunt răspunsuri incapabile de adaptare la stres sever sau continuu, deoarece interferează cu mecanismele de coping și duc la afectarea funcționării sociale. Apar mai frecvent la persoanele vulnerabile, pentru că nu toate persoanele expuse la stres sever sau traume persistente dezvoltă reacții psihopatologice. De asemenea, evenimentele traumatizante repetitive anterioare evenimentului stresant index, suferințele psihiatrice anterioare se pot considera factori predispozanți. În funcție de evenimentul stresant și de durata modificărilor psihopatologice, acestea pot fi clasificate în: reacție acută la stres, tulburare de stress posttraumatică și tulburare de adaptare (Romoșan et al. 2014: 52)

principalele efecte ale abuzului fizic asupra copiilor sunt observate în sfera comportamentului, copiii maltratați fizic fiind predispuși prezentării unor tulburări de comportament. De asemenea, abilitatea cognitivă și progresul în educație sunt mai scăzute în comparație cu acei copii care nu au suferit abuz fizic. Explicarea emoțiilor este și ea influențată de existența abuzului. Copiii traumatizați dezvoltă mai puțin afecte pozitive decât ceilalți copii. Copiii abuzați fizic, violența exprimă multe afecte negative, dau dovadă de hipervigilență și au reacții rapide la stimulii agresivi, prezintă atât comportamente agresive verbal și fizic, cât și comportamente evitante. Agresivitatea este efortul copilului abuzat de a evita sentimente de neajutorare și anxietate. Ca reacție la conflict sau la problemă, copiii traumatizați recurg la ostilitate verbală, fizică sau la obediență pasivă pentru a rezolva problema sau pentru a-și satisface nevoile.

Cele mai evidente efecte ale abuzului fizic asupra copiilor sunt observate în sfera comportamentului, copiii maltratați fizic fiind predispuși prezentării unor tulburări de comportament. De asemenea, abilitatea cognitivă și progresul în educație sunt mai scăzute în comparație cu acei copii care nu au suferit abuz fizic. Explicarea emoțiilor este și ea influențată de existența abuzului. Copiii traumatizați dezvoltă mai puțin afecte pozitive decât ceilalți copii. Copiii abuzați fizic, violența exprimă multe afecte negative, dau dovadă de hipervigilență și au reacții rapide la stimulii agresivi, prezintă atât comportamente agresive verbal și fizic, cât și comportamente evitante. Agresivitatea este efortul copilului abuzat de a evita sentimente de neajutorare și anxietate. Ca reacție la conflict sau la problemă, copiii traumatizați recurg la ostilitate verbală, fizică sau la obediență pasivă pentru a rezolva problema sau pentru a-și satisface nevoile.

Efectele traumelor din copilărie sunt legate de faptul că aceștia își formează o concepție negativă despre lume și viață, aceasta devenind pentru ei amenințătoare și nesigură. Copiii devin astfel anxioși, labili emoțional sau defensivi, cu dificultăți de exprimare și de control emoțional. Deficiențele de dezvoltare emoțională și lipsa de încredere pot face dificilă relaționarea cu persoanele apropiate în cursul vieții de adult (Sion. 2007).

Dacă dezvoltarea copilului va fi distorsionată în copilărie din cauza abuzurilor și emoționale ale adulților asupra lor, ulterior aceștia vor manifesta o lipsă de încredere în părinți și în general în adulți și se vor caracteriza prin inabilitatea de a tolera sau controla atașamentul, apropierea, precum și incapacitatea de a controla impulsurile agresive; așa încât personalitatea lor ca viitori adulți poate fi deficitară (Turliuc., Măirean. 2014). Trauma copilului contribuie la un dezechilibru între principalele activități specifice vârstei; o stimă de sine și auto-încredere scăzute, împiedică dezvoltarea unui sentiment puternic de atașament față de o persoană apropiată și marchează puternic sensibilitatea copilului. Imaginea de sine a copiilor traumatizați nu se poate forma în mod satisfăcător. Sentimentele de inferioritate persistă și la vârsta adultă. Comunicarea este dificilă, marcată de violență.

Abuzul fizic provoacă efecte neurologice care ating regiuni ale creierului ce răspund de memorie, de învățare și de exprimarea emoțiilor. Ei au tendința să petreacă mai mult timp în fața televizorului, decât ceilalți copii, având astfel mai puține ocazii de a se juca, ceea ce duce la o slabă stimulare a creativității. De aceea, acești copii preferă mai mult jocurile repetitive decât pe cele simbolice. Jocul repetitiv al copilului, scăderea gradului de creativitate, reducerea capacității sale de învățare sunt semne ale regresului în ansamblu al comportamentului celui abuzat.

S-a constatat adesea că în cele mai multe cazuri copiii abuzați au performanțe școlare slabe, ceea ce le scade statutul în grupul de elevi, reducându-le șansele de integrare școlară. Le lipsesc resursele motivaționale de a se mobiliza în vederea realizării școlare.

Copiii care au fost abuzați sau neglijați fizic sunt mai susceptibili de a dezvolta un atașament nesigur sau anxios comparativ cu cei care nu au fost abuzați fizic (Unger & Luca, 2014 apud Turliuc, Măirean. 2014). Abuzul fizic din copilărie crește riscul de a fi implicat într-o relație maritală conflictuală, atât în ipostaza de agresor, cât și de victimă (cf. Metaanaliza lui Stith et al., 2000 apud Turliuc., Măirean. 2014).

Pe termen lung, adolescentul nu se simte bine cu sine însuși și va avea comportamente antisociale; adultul va dovedi atașamente ce denotă lipsa de siguranță - violență conjugală;

parentele abuzive, iar părinții vor fi nepotriviți, consecință a lipsei modelului educativ adecvat; există o tendință de a reproduce ciclul intergenerațional al abuzului; dezvoltarea psihică este puternic marcată de trauma suferită manifestându-se la nivelul comunicării, relaționării, afectivității și al nivelului intelectual.

2. Reziliența

Până în prezent, nu există un consens asupra utilizării unei singure definiții a fenomenului de reziliență, iar cercetătorii din domeniu definesc reziliența într-o varietate de moduri.

Se folosește o definiție a rezilienței de cele mai multe ori intuitivă, care descrie reziliența ca fiind capacitatea de revenire în urma unui șoc (Walker, B.H, Holling, C.S., Carpenter, S.R., Kinzig, A, 2004). Din punct de vedere științific interesează înțelegerea procesului prin care un sistem se reorganizează în vederea funcționării optime în contextul unor schimbări impuse din exterior sau din interior (Carpenter., Brock. 2008: 40).

Reziliența personală este un sistem de credințe despre tine însuși, despre lume și relațiile tale cu lumea. Reziliența personală reprezintă măsura capacității unei persoane de a face față unor situații stresante, menținând echilibrul interior și fără a-i știrbi din succes.

Reziliența a fost definită ca fiind procesul de adaptare la evenimentele distrugătoare și stresante într-o manieră care să îi ofere individului un plus protector și abilități de adaptare noi, inexistente până la apariția evenimentului negativ. În mod similar, reziliența a mai fost văzută ca fiind procesul de dezvoltare personală a individului și capacitatea acestuia de a-și reveni rapid, de a face față greutăților și de a se reface rapid. Reziliența a mai fost definită și ca abilitatea persoanei de a se adapta pozitiv la schimbările și la evenimentele negative de viață (Luthar & Chicchetti, 2000 *apud* Hrișuleac., Ceobanu. 2015: 47)

Pentru un individ, a fi rezilient constă în a se angaja pe un drum neașteptat pentru sine și pentru ceilalți, depășind necazurile prin care trece. Ideea de reziliență presupune faptul că acest itinerariu deschide perspective eliberatoare și totodată germinatoare. Evident, această formă pozitivă de neodezvoltare nu se realizează cu ușurință. Cel mai adesea, se manifestă ca o consecință a unui proces complex. Nu este vorba în nici un caz de un salt "miraculos". Din contră, această nouă evoluție posttraumatică evocă, în general, o deconstrucție lentă și discontinuă. Un itinerar rezilient este rezultatul unui proces neliniar, cel mai adesea compus, întrucât conține strategii de rezistență, perioadă de irezistență și riscuri de ireziliență. Lighezzolo și de Tychey confirmă această viziune asupra rezilienței: după ei, ea "depășește sensul unei simple capacități de rezistență la încercările existenței, adăugându-i un caracter dinamic" (Ionescu et al., 2013: 62).

Definiția unanim acceptată, asociază reziliența cu abilitatea unui sistem de a absorbi schimbarea și de a se reorganiza (aflându-se în plină schimbare), astfel încât să păstreze aceeași abilitate de funcționare, aceeași structură, identitate și raportare la mediul extern sistemului (Walker et al., 2004). Conceptul de reziliență nu presupune doar capacitatea sistemului de a-și păstra neschimbate anumite funcții sau structuri, reziliența nu presupune a rămâne "neatinși" de schimbare, ci, mai degrabă, păstrarea integrității, în timp ce schimbarea este percepută împreună cu oportunitățile sale pentru îmbunătățire. Astfel, reziliența s-a asociat cu capacitatea sistemului de a se adapta pozitiv (Smit., Wandel. 2006: 282-292), o adaptare care să-i permită, în continuare, dezvoltarea.

Reziliența este ceea ce o persoană realizează numai după ce trăiește în fapt experiența/întâmplarea. Mai mult decât educația și experiența dobândite, nivelul de reziliență va determina cine câștigă și cine pierde în viață.

condiții de viață sau de amenințare la bunăstarea socială și psihologică a oamenilor, problema rezistenței lor psihologice în fața adversității devine deosebit de importantă. Ideea de reziliență psihologică presupune cea mai bună realizare a capacităților lor psihologice în situații dificile, a "supraviețuirii psihologice" și a eficienței crescute în timpul unor astfel de evenimente (Maddi., Khoshaba. 2005).

Reziliența psihologică este reprezentată de strategii de coping, modele rezistente, de o atitudine curajoasă în fața oamenilor și este o caracteristică a sănătății psihosomatice. Motivează individul să schimbe evenimentele stresante din viață. Cercetările efectuate de Salvatore Maddi și Deborah Khoshaba (2005) au demonstrat că rezistența psihologică este o caracteristică particulară, o criteriu capital al sănătății mentale a unei persoane și include trei componente relativ autosuficiente care determină interacțiunea oamenilor cu lumea: *angajament, control și provocare*. Prima componentă a rezilienței psihologice, **angajamentul**, se caracterizează prin asigurarea că atunci când este persoana este implicată într-o activitate, i se oferă cea mai mare posibilitate de a găsi ceva ce merită făcut și interesant pentru ea. Ca un rezultat, persoanele cu grad înalt al simțului datoriei și angajamentului obțin plăcere din activitățile pe care le desfășoară și le apreciază valoarea în timp ce acestea au loc. Acești oameni demonstrează o atitudine proactivă, interes pentru viață, implicare în relațiile cu ceilalți (în loc de inactivitate sau înstrăinare).

Cea de-a doua componentă, **controlul**, este asigurarea că efortul depus poate influența rezultatul unor evenimente, chiar dacă succesul nu este garantat. Autocontrolul și controlul asupra circumstanțelor vieții individului implică responsabilitatea acțiunilor sale în timpul depășirii dificultăților (în loc de slăbiciune, imaturitate, neajutorare dobândită).

Ultima componentă a structurii rezilienței psihologice, **provocarea**, este asigurarea că tot ceea ce li se întâmplă oamenilor contribuie la dezvoltarea lor, datorită cunoștințelor dobândite din propria expertiză, indiferent dacă este pozitivă sau negativă. Este o atitudine înțeleaptă față de provocările vieții și ieșirea din zona lor de confort (în locul exercitării siguranței și a evitării eforturilor pentru a depăși dificultățile). În plus față de cele trei componente, reziliența psihică mai include: cooperare, credibilitate și creativitate.

Reziliența psihologică fiind, prin natura sa, multidimensională, indivizii confrunțați cu adversitatea pot demonstra reziliență în anumite domenii, cum ar fi cel profesional, dar pot eșua în alte domenii, cum ar fi relațiile parentale sau acelea de cuplu. De asemenea, reziliența psihică a individului poate varia pe parcursul ciclului vieții, în funcție de tipul de experiențe adaptative, eficiente sau ineficiente, pe care le-a parcurs într-una sau alta din etapele anterioare de dezvoltare (Hrițuleac, Ceobanu. 2015).

Reziliența este un proces de adaptare la greutățile vieții și la stres. Persoanele reziliente au tendința de a-și reveni din eșecuri și traume, ele prezintă un set de caracteristici care le ajută să facă față provocărilor din viață (McAllister, McKinnon. 2009).

3. Personalitatea infractorului: concept și trăsături

Personalitatea este întotdeauna inedită deoarece se pornește de la o zestre ereditară unică, iar în câmpul existenței sociale concrete fiecare străbate un drum individual, încercând o serie de experiențe, desfășurând diferite activități și intrând în anumite relații, toate având anumite efecte asupra cursului dezvoltării și construirii edificiului de personalitate (Buș. 2002: 115).

Infractorul poate fi caracterizat prin voința slabă, lipsa forței de inhibiție, trăsături de temperament excesive: impulsivitate, insensibilitate, excitabilitate etc. *Personalitatea infractorului* se poate defini ca o sinteză a componentelor personale, a modului de a reacționa și a

deviant de la cele ale societății, care determină un comportament antisocial.

Orientarea antisocială a personalității infractorilor este diferită ca grad de intensitate și mod de manifestare. Gradul de intensitate a orientării antisociale sugerează pericolul social potențial pe care îl prezintă infractorul pentru comunitate. De aceea, conceptul de *orientare antisocială a personalității* dobândește două semnificații (Buciuceanu. 2007: 172):

- incapacitatea individului de a răspunde adecvat sistemului de norme și valori promovate în societate;
- eliminarea sistemului de norme și valori general acceptate de societate și însușirea normelor și valorilor proprii, contrare celor eliminate.

Comportamentul infracțional este rezultatul influențelor provocate de defectele existente în procesul relațiilor sociale. Raporturile sociale trebuie privite ca o condiție obiectivă în formarea orientărilor social pozitive și negative ale personalității. Orientarea – constituie elementul prim în structura personalității și are o influență determinantă asupra nivelului cunoștințelor, temperamentului, aptitudinilor, precum și în determinarea tipului social al personalității.

Infractorul apare ca un individ cu o insuficientă maturizare socială, cu deficiențe de integrare socială, care intră în conflict cu cerințele sistemului valorico-normativ și cultural al societății în care trăiește. Infractorul are o personalitate psiho-morală deficientă.

Individul nu se naște infractor, el devine infractor. Există o interdependență sociologicului cu psihologicul, astfel: sistemul relațiilor subiectului cu diverse valori sociale, norme și instituții, comunități depinde atât de particularitățile externe, cât și de cele interne ale personalității.

Personalitatea infractorului se deosebește de personalitatea individului conformist față de legile și normele socio-juridice prin pericolul social pe care îl prezintă. Periculozitatea socială a personalității individului nu determină fatalitatea comportamentului anomic (Buciuceanu, M., 2007). Această trăsătură se realizează sau nu în activitatea sa, ceea ce depinde atât de personalitate, cât și de circumstanțele externe, capabile să împiedice un astfel de comportament.

Infractorul se prezintă ca o personalitate deformată, ceea ce îi permite comiterea unor acțiuni atipice, cu caracter antisocial sau disocial. Infractorul apare ca un individ cu o insuficientă maturizare socială, cu deficiențe de integrare socială, care intră în conflict cu cerințele sistemului valorico-normativ și cultural al societății în care trăiește (Banciu. 1992).

Vârsta influențează scopurile indivizilor, interesele, modul de viață, fapt ce are repercusiuni asupra acțiunilor ilicite. Datele statistice (Rășcanu. 1994: 23) atestă că cel mai des infracțiunile sunt săvârșite de către persoanele cu vârsta cuprinsă între 18 și 40 ani (până la 70-75%), ponderea cea mai înaltă constituind-o grupa de vârstă 25-29 ani, apoi urmează 18-24 ani și 30-40 ani.

Infractorul este:

■ **instabil emotiv acțional** - infractorul având o experiență negativă a educației deficiente, deprinderi și practici antisociale este un instabil emotiv activ cu reacții discontinue salturi nemotivate de la o extremă la alta, inconstanță în reacții față de stimul. Instabilitatea emotivă s-a conturat ca o trăsătură esențială a personalității deformate a delincventului la acest nivel evidențiindu-se mai pregnant traumatizarea personalității lui decât la nivelul dimensiunii cognitive (Mitrofan et al.,1992);

■ **agresiv** – el nu așteaptă apariția conflictului, ci îl provoacă. La infractor agresivitatea apare în situații frustrante sau atunci când comite infracțiuni prin violență. Agresivitatea este strâns legată de intoleranța la frustrare și de forța exacerbată a trebuințelor polarizate în plăcerea de a domina (Mucchielli. 2002);

Indiferența afectivă este lipsită de emoții, sentimente, empatie.

stările de inhibare și dezorganizare emoțională (Mucchielli. 2002);

■ **egocentric** - când nu-și realizează scopurile propuse, infractorul devine invidios și susceptibil, dominator, nu este capabil să vadă dincolo de propriile dorințe, scopuri, interese;

■ **imatur afectiv** - recurge la comportamente infantile pentru obținerea unor plăceri imediate, minore și uneori ne semnificative. El nu are o atitudine consecventă față de problemele reale și importante, este lipsit de o poziție critică și autocritică autentică, este nerealist. Imaturitatea afectivă asociată cu imaturitatea intelectuală predispune infractorul la manifestări și comportamente antisociale cu urmări grave;

■ **inadaptat social** - inadaptării infractorii sunt în general persoane care nu au beneficiat de o educație eficientă, de un mediu optim de dezvoltare (exceptând handicapării congenitali sau cu alienare dobândită). Atitudinile antisociale derivate din curențe ale influenței educative în perioada copilăriei, care dacă nu sunt înlăturate duc la stabilizarea unor deprinderi negative, care actualizate în condiții social economice nefavorabile, pot genera devianță și chiar infracțiune.

Inadaptării, din rândul cărora se recrutează întotdeauna infractorii, sunt produse ale societății, elemente a căror educație s-a efectuat în condiții neprielnice. Anamnezele făcute infractorilor arată că în majoritatea cazurilor, infractorii sunt proveniți din familii dezorganizate (orfani, părinți divorțați, părinți infractori, părinți alcoolici).

Dominanta întregii corelații și cea care dă până la urmă coloratura personalității o constituie caracterul. În această privință, modelul personalității criminale avansat de J. Pinatel axat pe egocentrism, agresivitate, lipsă de afectivitate și labilitate cu recunoașterea faptului că în acest context agresivitatea are un rol dinamizator, este de natură a sugera nu numai ideea creditării temperamentului cu un rol foarte important în ansamblul exprimărilor comportamentale, dar și de a angaja pe o baza mai complexă și diferențială modul de corelare și manifestare a diferitelor comportamente ale personalității în procesul adaptării sau dezadaptării sociale. Datorită experienței negative, a educației deficitare, a deprinderilor antisociale, infractorul este un individ instabil din punct de vedere emotiv - acțional. În acest sens reacțiile sale trădează discontinuitate, salturi nemotivate de la o extremă la alta, inconstanță în reacții, slabă dezvoltare a emoțiilor, fapt ce determină lipsa unei capacități de autoevaluare și de evaluare adecvată, lipsa de obiectivitate față de sine și față de alții.

Luând în calcul particularitățile vieții de penitenciar și caracteristicile personalității deținutului, au fost identificate patru tipuri de situații adaptative la regimul de detenție:

1. comportamentul agresiv (rezistența deschisă la regimul vieții din penitenciar, cu crize ale deprimării manifestate prin comportamente agresive față de alți deținuți sau chiar cadre și prin reacții auto-agresive – autoflagelare și tentative de suicid);
2. comportamentul defensiv (retragerea, interiorizarea, izolarea persoanei private de libertate de comunitatea deținuților și refugiul într-o lume imaginară); comportamentul de consimțire (conformarea pasivă și formală a deținutului la regulile și normele penitenciarului pentru a nu atrage sancțiuni suplimentare); comportamentul de integrare (relaționarea activă cu ceilalți deținuți și cu mediul de detenție, mai ales pentru persoanele private de libertate cu pedepse lungi).

4. Rolul personalității între experiențele adverse ale copilăriei și reziliența la persoanele private de libertate

Nu toate persoanele care trec prin situații traumatizante rămân blocate în patologia psihică. Majoritatea își revin la o funcționare normală, iar o mică parte chiar beneficiază în urma traumelor suferite. Este vorba despre persoanele *reziliente*, care mobilizează în mod eficient resursele

... și socializarea prin sprijin sau amenințare, mobilizare ce duce la rezultate fizice pozitive și rezultate sociale pozitive.

O idee cu impact puternic în rândul specialiștilor a fost aceea că reziliența psihologică este exclusiv o abilitate sau o competență dobândită în prima parte a dezvoltării ontogenetice, mai precis în perioada copilăriei (Hrițuleac, Ceobanu. 2015: 11).

Prevalența evenimentelor de adversitate în perioada copilăriei variază foarte mult, reflectând marea diversitate de experiențe adverse pe care copiii o pot întâlni în societate, în diverse contexte (război, calamități, abuz, decesul părinților etc).

Tipurile de adversitate cu care se confruntă copiii din România nu diferă, în esență, de cele identificate de cercetările menționate anterior. Ceea ce le face, însă, mult mai greu de surmontat vine din lipsa unor rețele de suport social, din incoerența și/sau subfinanțarea instituțiilor de specialitate care, prin programe specifice, ar trebui să asigure reziliența asistată în favoarea căreia pledează, cu argumente teoretice și de ordin practic mai mult decât pertinente, (Ionescu. 2013 *apud* Hrițuleac, Ceobanu. 2015: 17).

Unul dintre factorii identificați ca jucând un rol central în viața persoanelor reziliente este optimismul (Ong, A.D., 2006). În fața situațiilor stresante, emoțiile pozitive se amestecă cu cele negative. Emoțiile pozitive sunt cele care reduc nivelul de arousal produs de emoțiile negative și sporesc flexibilizarea gândirii, precum și capacitatea de rezolvare de probleme (Tugade, Fredrickson. 2004: 306–310).

Reziliența este cel mai adesea asociată cu factorul de stabilitate emoțională. Competențele sociale au fost asociate cu extroversia, agreabilitatea și sociabilitatea. Stilului disciplinat i-a fost asociată conștiinciozitatea. Astfel, indivizii cu un indice al rezilienței ridicat sunt raportați a avea o sănătate mentală mai bună, sunt mai bine adaptați și astfel mai rezilienți (Fribourg, Barlaug, Martinussen, Rosenvinge & Hjemdal, 2005).

Sunt studii care raportează o corelație pozitivă între reziliență și extraversie (Fribourg O., et al. 2005, Annalakshmi, N., 2007). Copiii cu un nivel mai ridicat al rezilienței sunt mai sociabili decât cei mai puțin rezilienți (Garmezy, 1993, Luthar, 1991), iar copiii rezilienți sunt mai puțin impulsivi, studiile confirmând astfel constatarea cercetărilor anterioare în care s-a raportat relația negativă între reziliență și neuroticism (Annalakshmi. 2007: 267- 272) și relația pozitivă între reziliență și stabilitate emoțională (Lounsbury. 2004).

Se presupune că reziliența și factorii de personalitate se consolidează reciproc, într-un mod ciclic, astfel, un individ vesel, amuzant este capabil să privească partea luminoasă, pozitivă a oricărui eveniment care are loc în viața lui, chiar și a celor negative. Acest fapt ajută în considerarea lucrurilor așa cum ar trebui, în loc de a li se exagera importanța, influențând în acest mod reziliența. A fi mai puțin impulsiv ajută persoana să dețină controlul complet asupra emoțiilor sale.

Trăsăturile de personalitate reprezintă efecte produse de interacțiunea acestor componente de bază care funcționează în baza unui pattern format de-a lungul existenței individului. Un anumit tip de stimul în planul personalității dă naștere unui anumit tip de reacție tradusă în latura energetică și dinamică a personalității (Zlate. 2000). Astfel are loc o specializare a trăsăturilor de personalitate care nu se mai pot exprima în termenii simpli de: temperament, inteligență, caracter, creativitate sau aptitudine, ci trebuie luate în considerare holistic ca un amalgam al acestora, ca o nouă materie constituită din reacția și contopirea celorlalte. Imposibilitatea exprimării acestui nou nivel al personalității, superior celorlalte a dat naștere modelelor multifactoriale, în care se studiază rezultatele interacțiunii trăsăturilor de personalitate, dând naștere unora noi, ce descriu o nouă realitate. Unul dintre aceste modele care a făcut și obiectul de studiu al cercetării este modelul *Big*

descriu punctual aspecte ale personalității individului.

Acești factori primari se regăsesc sub următoarele denumiri:

- extraversia sau capacitatea de orientare a persoanei către exterior, modul de implicare în acțiune, gradul de sociabilitate;
- agreabilitatea reprezintă diferențele individuale ce iau naștere în urma interacțiunii sociale și are în vedere calitățile emoționale ale persoanei și comportamentele sale prosociale;
- conștiinciozitatea este particularitatea individului de a trata sarcinile, activitățile și problemele care apar la un moment dat;
- stabilitatea emoțională reprezintă diferențele individuale referitoare la caracteristicile emotive ale unei persoane și la dificultățile emoționale pe care le poate întâmpina persoana;
- cultura sau intelectul - dezvoltă diversele funcții intelectuale cum ar fi creativitatea, deschiderea la experiență.

Trăsături de personalitate, cum ar fi de extraversia, impulsivitatea și înțelegerea par să contribuie la capacitatea de reziliență, aceasta însemnând că persoana poate fi mai deschisă, mai puțin impulsivă și cu mai multă înțelegere decât indivizii mai puțin rezilienți; astfel reziliența contribuie la îmbunătățirea trăsăturilor de personalitate. În plus, cu cât o persoană este mai rezilientă și își dezvoltă această capacitate într-o mai mare măsură, cu atât poate influența și accentua necesitățile care contribuie la aceasta. Acest lucru explică dinamica personalității reziliente (Annalakshmi. 2007: 267- 272).

5. Metodologia cercetării

5.1. Obiective

Experiențele adverse din copilărie au fost relaționate comportamentelor de sănătate riscante, afecțiunilor cronice, potențialului de viață scăzut și morții premature, consecințe negative care pot avea ecou și asupra rezilienței psihologice, mai ales în condiții deosebite, cum ar fi privarea de libertate.

Reziliența se referă la capacitatea individului de a face față unor stresori acuti sau cronici fără a răspunde prin boli psihice, disfuncții psihologice sau printr-o dispoziție negativă persistentă. Reziliența include și o serie de trăsături de personalitate, în calitate de resurse de rezistență, care se accesează în cazul confruntării cu situații distresante.

Pornind de la ideea că experiențele adverse din copilărie cristalizează trăsături de personalitate care vor determina formarea unor strategii de reziliență, obiectivul principal al lucrării de față este testarea rolului de moderare al factorilor BIGFIVE (Extraversie, Agreabilitate, Conștiinciozitate, Stabilitate emoțională, Intelect) între experiențele adverse ale copilăriei și strategiile de reziliență. În acest sens am urmărit, specific:

Explorarea factorilor de personalitate ca moderator ai relației dintre categoriile experiențelor adverse ale copilăriei (abuz, neglijare, disfuncții familiale) și reziliență.

Cercetarea factorilor de personalitate ca moderator ai relației dintre experiențele adverse ale copilăriei și componentele rezilienței (competența personală, încrederea în propriile insticte, acceptarea pozitivă a schimbării, controlul și influența spirituală).

5.2. Ipoteze

1. Se prezumă că factorii de personalitate moderează între experiențele adverse ale copilăriei și reziliența psihică.

Se presupune că factorii de personalitate moderează între experiențele adverse ale copilăriei și componentele rezilienței.

2a. Se prezumă că factorii de personalitate moderează între experiențele adverse ale copilăriei și competența personală.

2b. Se prezumă că factorii de personalitate moderează între experiențele adverse ale copilăriei și încrederea în propriile insticte.

2c. Se prezumă că factorii de personalitate moderează între experiențele adverse ale copilăriei și acceptarea pozitivă a schimbării.

2d. Se prezumă că factorii de personalitate moderează între experiențele adverse ale copilăriei și controlul.

2e. Se prezumă că factorii de personalitate moderează între experiențele adverse ale copilăriei și influența spirituală.

5.3. Participanți la studiu

Eșantionul de cercetare este compus din 306 subiecți de sex masculin, deținuți în cadrul Penitenciarului Poarta Albă, Constanța. Penitenciarului Poarta Albă, una dintre unitățile mari ale Administrației Naționale a Penitenciarelor, acoperă următoarele categorii penale: regimul de executare de maximă siguranță și deschis la centrul penitenciar și regimul semideschis la secția exterioară Valu lui Traian, situată la 12 km distanță.

Analizând caracteristicile eșantionului de cercetare, dintre subiecții care și-au declarat naționalitatea în urma completării instrumentelor de cercetare, 153 (86.9%) sunt români, 11 sunt rromi (6.3%), 5 (2.8%) sunt turci/tătari și 7 (4%) sunt de altă naționalitate, date cuprinse și în tabelul de mai jos și observabile pe baza reprezentării grafice.

În funcție de numărul de fapte comise, se remarcă faptul că cei mai mulți deținuți, în număr de 192 (62.7%) se află la prima săvârșire, neavând astfel experiența unor detenții multiple, 78 (25.5%) de deținuți sunt la a doua faptă, 22 (7.2%) se află la a treia faptă, 9 (2.9%) sunt la a patra infracțiune și 5 (1.6%) subiecți sunt se află la a cincea infracțiune.

Relaționat acestui criteriu se impune mențiunea unor aspecte psiho-sociale ale detenției. Prima detenție aduce multe probleme persoanei private de libertate, impactul detenției fiind, de cele mai multe ori, dramatic și generator de conduite diferite față de cele din mediul liber. Contactul cu penitenciarul apare pe fondul unei tensiuni psihice determinate de comiterea faptei, contactul cu organele de poliție, despărțirea de familie, de rutina zilnică și de activitățile preferate. Persoana privată de libertate va începe să exploreze treptat mediul căruia trebuie să i se adapteze și apoi va învăța argoul, resemnându-se în fața uitării celor de afară și abandonând trecutul și viitorul pentru un prezent cu noi sensuri simbolice. Repliat pe sine, impactul detenției asupra individului se resimte totuși prin: limitarea semnificativă a spațiului de mișcare și organizarea timpului.

După criteriul tipului de infracțiune săvârșită, se observă faptul că 51 (16.7%) de subiecți sunt condamnați pentru tâlhărie, 47 (15.4%) sunt condamnați pentru furt, 35 (11.4%) sunt condamnați pentru omor, 27 (8.8%) sunt condamnați pentru înșelăciune, 25 (8.2%) sunt condamnați pentru condus fără permis/în stare de erbieitate, 23 (7.5%) pentru trafic de droguri, 19 (6.2%) pentru proxenetism și trafic de persoane, 12 (3.9%) pentru viol și tentative de viol, 8 (2.6%) pentru fraudă, 53 (17.3%) fiind încarcerați pentru alte infracțiuni precum: luare și dare de mită, trafic de influență, constituire de grup infracțional, tăinuire, vătămare corporală, etc.

5.4. Instrumente de cercetare

În cadrul acestui studiu am utilizat drept instrumente de cercetare:
- Chestionarul Adverse Childhood Experiences (ACEs) – CDC – Kaiser

6. Analiza și prelucrarea datelor

Ipoteza 1. Se prezumă că factorii de personalitate moderează între experiențele adverse ale copilăriei și reziliența psihică.

Pentru a testa statistic moderarea personalității între experiențele adverse ale copilăriei și reziliența psihică am utilizat ANOVA factorială și regresia ierarhică.

Pentru testarea moderării cu ANOVA factorială am recodat variabilele continue (evenimente adverse ale copilăriei și factorii de personalitate) în variabile categoricale, pe baza medianei lor, obținând astfel două categorii: nivel scăzut al variabilei, sub mediană și nivel ridicat al variabilei, deasupra medianei. Am folosit ANOVA factorială pentru a vedea dacă subiecții pot fi grupați în funcție de cele două variabile: evenimente adverse ale copilăriei și factorii de personalitate, în sensul existenței unei interacțiuni între evenimentele adverse ale copilăriei și factorii de personalitate care să explice reziliența psihică la persoanele private de libertate.

Pentru verificarea rolului de moderator al factorului de personalitate **agreabilitatea**, analiza de varianță indică faptul că diferențe ale rezilienței subiecților apar doar pe baza nivelului scăzut sau ridicat al agreabilității ($F=36.581$, $p=.00$), valorile fiind ne semnificative pentru experiențele adverse din copilărie și pentru interacțiunea dintre experiențele adverse și agreabilitate, care ar indica moderarea. Se poate aprecia astfel faptul că **agreabilitatea nu este un moderator între experiențele adverse ale copilăriei și reziliența psihică a deținuților.**

Tabel 1. Testele efectelor inter-subiecți pentru interacțiunea ACE cu agreabilitatea în explicarea rezilienței la deținuți

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	9262.305 ^a	3	3087.435	12.988	.000
Intercept	3091410.378	1	3091410.378	13004.580	.000
ACE_R	242.458	1	242.458	1.020	.313
Ag_R	8695.886	1	8695.886	36.581	.000
ACE_R * Ag_R	366.504	1	366.504	1.542	.215
Error	70601.961	297	237.717		
Total	3169180.000	301			
Corrected Total	79864.266	300			

a. R Squared = .116 (Adjusted R Squared = .107)

Folosind regresia ierarhică, se observă, pe baza valorii coeficientului de corelație multiplă la pătrat R^2 , faptul că experiențele adverse și agreabilitatea explică varianța rezilienței la deținuți în proporție de 19.5%, interacțiunea dintre cele două adăugând doar 0.5% (R^2 Change=.005) față de predictorii luați separat. Diferența dintre cele două modele (modelul 1 - experiențele adverse și agreabilitatea și modelul 2 – interacțiunea dintre experiențele adverse și agreabilitatea) este ne semnificativă și **nu se confirmă efectul de moderator al agreabilității în relația dintre experiențele adverse ale copilăriei și reziliența la persoanele private de libertate.**

Tabel 2. Sumarul modelelor pentru efectul moderator al agreabilității

Model	R	R ²	Adjusted R ²	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				
					R ² Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	.441 ^a	.195	.189	14.689	.195	36.058	2	298	.000
2	.448 ^b	.200	.192	14.664	.005	2.027	1	297	.156

a. Predictors: (Constant), ACE, Agreabilitate

b. Predictors: (Constant), ACE, Agreabilitate, exp_adv*agr_det

c. Dependent Variable: Reziliență

Analiza de varianță ANOVA factorială în vederea testării rolului moderator al factorul de personalitate **conștiinciozitate** evidențiază diferențe ale rezilienței subiecților în funcție de nivelul conștiinciozității ($F_{1,298}=31.640$, $p=.00$), nefiind confirmate diferențe în funcție de nivelul experiențelor adverse sau al interacțiunii dintre experiențele adverse și conștiinciozitate, semn al moderării. Pe această bază, **conștiinciozitatea nu moderează între experiențele adverse ale copilăriei și reziliența psihică a persoanelor private de libertate.**

Tabel 3. Testele efectelor inter-subiecți pentru interacțiunea ACE cu conștiinciozitatea în explicarea rezilienței la deținuți

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	7990.693 ^a	3	2663.564	11.007	.000
Intercept	3077461.898	1	3077461.898	12716.860	.000
ACE_R	514.470	1	514.470	2.126	.146
C_R	7656.800	1	7656.800	31.640	.000
ACE_R * C_R	39.536	1	39.536	.163	.686
Error	71873.573	297	241.999		
Total	3169180.000	301			
Corrected Total	79864.266	300			

a. R Squared = .100 (Adjusted R Squared = .091)

Continuând cu regresia ierarhică, valoarea R^2 pentru predictorii conștiinciozitate și evenimente adverse ale copilăriei luați separat (primul model) evidențiază faptul că aceștia justifică 22% din varianța rezilienței la deținuți, interacțiunea dintre cei doi predictorii (al doilea model) aducând un plus de doar 0.1% față de primul model (R^2 Change=.00) Astfel, în acord cu rezultatul analizei de varianță, **factorul de personalitate conștiinciozitate nu are un efect moderator între evenimentele adverse ale copilăriei și reziliența psihică la deținuți.**

Tabel 4. Sumarul modelelor pentru efectul moderator al conștiinciozității

Model	R	R ²	Adjusted R ²	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				
					R ² Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	.472 ^a	.222	.217	14.435	.222	42.632	2	298	.000
2	.472 ^b	.223	.215	14.456	.000	.132	1	297	.717

a. Predictors: (Constant), Conștiinciozitate, ACE

b. Predictors: (Constant), Conștiinciozitate, ACE, exp_adv*const_det

c. Dependent Variable: Reziliență

ANOVA factorială indică **diferențe în reziliența deținuților** în funcție de nivelul factorului intelect (F1=54.551, p =.00), dar și **în funcție de interacțiunea dintre evenimentele adverse ale copilăriei și intelect (F1=5.125, p =.024), factorul de personalitate intelect (imaginația) fiind astfel confirmat ca moderator între experiențele adverse ale copilăriei și reziliența psihică la deținuți.**

Tabel 5. Testele efectelor inter-subiecți pentru interacțiunea ACE cu intelectul în explicarea rezilienței la deținuți

Dependent Variable: Reziliență					
Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	13506.959 ^a	3	4502.320	20.029	.000
Intercept	3046259.683	1	3046259.683	13551.590	.000
ACE_R	611.747	1	611.747	2.721	.100
In_R	12262.509	1	12262.509	54.551	.000
ACE_R * In_R	1151.982	1	1151.982	5.125	.024
Error	66313.001	295	224.790		
Total	3146708.000	299			
Corrected Total	79819.960	298			

a. R Squared = .169 (Adjusted R Squared = .161)

Regresia ierarhică indică, prin valoarea R², faptul că modelul format din intelect și evenimente adverse ale copilăriei explică 24.6% din varianța rezilienței persoanelor private de libertate, interacțiunea predictorilor adăugând doar 0.3% justificării varianței rezilienței (R² Change=.003), diferență nesemnificativă statistic. Rezultatul regresiei ierarhice nu confirmă faptul că factorul de personalitate intelect moderează la deținuți între evenimentele adverse ale copilăriei și reziliență.

Tabel 6. Sumarul modelelor pentru efectul moderator al intelectului

Model	R	R ²	Adjusted R ²	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				
					R ² Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	.496 ^a	.246	.241	14.258	.246	48.332	2	296	.000
2	.499 ^b	.249	.241	14.254	.003	1.155	1	295	.283

a. Predictors: (Constant), Intelect, ACE

b. Predictors: (Constant), Intelect, ACE, exp_adv*in_det

c. Dependent Variable: Reziliență

Pe baza reprezentării grafice de mai jos se poate aprecia cum puterea relației dintre evenimentele adverse ale copilăriei și reziliența deținuților se schimbă ca funcție a variabilei moderatoare intelect (imaginație).

Nivelul scăzut al factorului de personalitate intelect (imaginație) are un efect de regresie semnificativ, cu R² liniar=.046, ceea ce indică o corelație r=.21 între evenimentele adverse ale copilăriei și reziliența psihică pentru deținuții cu nivele scăzute ale intelectului. Corelația dintre evenimentele adverse ale copilăriei și reziliența psihică este foarte mică la nivele ridicate ale intelectului (R² liniar=.004; r=.06). Efectul de moderare se manifestă astfel prin diminuarea relației dintre evenimentele adverse și reziliență atunci când factorul de personalitate intelect are un nivel ridicat.

Rezultatele analizei de varianță pentru rolul moderator al factorului de personalitate **stabilitate emoțională** reliefează faptul că nici nivelele evenimentelor adverse și ale stabilității emoționale și nici interacțiunea dintre acestea nu aduce diferențe semnificative pentru reziliența deținuților. Astfel, **stabilitatea emoțională nu este confirmată ca moderând între evenimentele adverse ale copilăriei și reziliența persoanelor încarcerate.**

Tabel 7. Testele efectelor inter-subiecți pentru interacțiunea ACE cu stabilitatea în explicarea rezilienței la deținuți

Dependent Variable: Reziliență

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	1399.405 ^a	3	466.468	1.766	.154
Intercept	2960090.458	1	2960090.458	11204.339	.000
ACE_R	577.357	1	577.357	2.185	.140
Stab_R	870.437	1	870.437	3.295	.071
ACE_R * Stab_R	183.721	1	183.721	.695	.405
Error	78464.861	297	264.191		
Total	3169180.000	301			
Corrected Total	79864.266	300			

a. R Squared = .018 (Adjusted R Squared = .008)

Aceste rezultate sunt oglindite și de valoarea R2 Change=.001 obținută pe baza regresiei ierarhice, care evidențiază faptul că interacțiunea evenimentelor adverse ale copilăriei cu stabilitatea emoțională aduce un plus de doar 0.1% în justificarea varianței rezilienței la persoanele încarcerate față de modelul predictorilor considerați separat care explică 6.5% din această varianță.

Tabel 8. Sumarul modelelor pentru efectul moderator al stabilității emoționale

Model	R	R ²	Adjusted R ²	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				
					R ² Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	.255 ^a	.065	.059	15.828	.065	10.389	2	298	.000
2	.257 ^b	.066	.057	15.848	.001	.254	1	297	.614

a. Predictors: (Constant), Stabilitate emotionala, ACE

b. Predictors: (Constant), Stabilitate emotionala, ACE, exp_adv*stab_det

c. Dependent Variable: Reziliență

5. Pentru a vedea dacă **extraversia** moderează între evenimentele adverse ale copilăriei și reziliența la deținuți, analiza de varianță ANOVA factorială indică o valoare la un prag scăzut de semnificație pentru interacțiunea dintre evenimentele adverse și extraversia persoanelor deținute, doar extraversia separat imprimând, prin nivelele ei, diferențe ale rezilienței (F1=20.081, p=.00). Drept urmare, **extraversia nu are un rol moderator în relația dintre evenimentele adverse ale copilăriei și reziliența psihică la persoanele încarcerate.**

Tabel 9. Testele efectelor inter-subiecți pentru interacțiunea ACE
cu extraversia în explicarea rezilienței la deținuți

Dependent Variable: Reziliență					
Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	6095.131 ^a	3	2031.710	8.190	.000
Intercept	2810953.573	1	2810953.573	11330.662	.000
ACE_R	120.546	1	120.546	.486	.486
Ext_R	4981.715	1	4981.715	20.081	.000
ACE_R * Ext_R	811.755	1	811.755	3.272	.071
Error	73432.799	296	248.084		
Total	3162291.000	300			
Corrected Total	79527.930	299			

a. R Squared = .077 (Adjusted R Squared = .067)

Pe baza rezultatelor regresiei ierarhice se observă faptul că interacțiunea dintre evenimentele adverse ale copilăriei și extraversie aduce doar 0.4% în plus (R^2 Change=.004) la explicația în proporție de 16.4% a varianței rezilienței la persoanele private de libertate oferită de modelul predictorilor separați, diferența fiind nesemnificativă statistic.

Tabel 10. Sumarul modelelor pentru efectul moderator al extraversiei

Model	R	R ²	Adjusted R ²	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				
					R ² Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	.405 ^a	.164	.159	14.959	.164	29.195	2	297	.000
2	.410 ^b	.169	.160	14.947	.004	1.498	1	296	.222

a. Predictors: (Constant), Extraversie, ACE

b. Predictors: (Constant), Extraversie, ACE, exp_adv*extr_det

c. Dependent Variable: Reziliență

În concluzie, cu privire la această primă ipoteză se poate aprecia faptul că personalitatea moderează relația experiențelor adverse din copilărie și a rezilienței la persoanele private de libertate doar prin factorul intelect (imaginația) ($F=5.125$, $p=.024$), confirmat prin analiza de varianță ANOVA factorială, dar nu și de rezultatele regresiei ierarhice.

Efectul de moderare al intelectului, ca factor al personalității care se referă la deschiderea intelectuală, creativitate și imaginație se exprimă prin diminuarea relației dintre evenimentele adverse și reziliență la deținuții cu scoruri ridicate la intelect.

Astfel, dacă la experimentarea unor nivele mai înalte ale evenimentelor adverse în copilărie reziliența psihică tinde să fie mai scăzută la deținuții cu scoruri mici la intelect (lipsiți de imaginație, simpli, mai puțin inchizitivi, creativi și reflexivi), puterea relației inverse dintre evenimentele adverse ale copilăriei și reziliență scade pentru deținuții cu scoruri ridicate la intelect (ce denotă activitate intelectuală și deschidere cognitivă, creativitate, introspecție, imaginație vividă și o gamă largă de interese).

Ipoteza 2. Se prezumă că factorii de personalitate moderează între experiențele adverse ale copilăriei și componentele rezilienței.

ANOVA factorială (caz în care am recodat variabilele continue independente și moderatoare ca variabile categoricale pe baza medianei lor) pe baza căreia am urmărit evidențierea unei interacțiuni între evenimentele adverse ale copilăriei și factorii de personalitate, indicator al moderării, care să explice fiecare din cele cinci componente ale rezilienței și regresia ierarhică în baza căreia am vizat evidențierea efectului de moderator al factorilor de personalitate în relația dintre evenimentele adverse și componentele rezilienței psihice la persoanele private de libertate.

2a. Se prezumă că factorii de personalitate moderează între experiențele adverse ale copilăriei și competența personală.

Pentru această subipoteză, variabila independentă este definită de experiențele adverse ale copilăriei, variabila dependentă de competența personală, iar variabila moderatoare este identificată celor cinci factori ai personalității.

Competența personală ca factor al rezilienței psihice se referă cuprinde competența, cât și stabilirea de standarde ridicate și tenacitatea.

Ca urmare a analizei de varianță sunt evidențiate următoarele rezultate ale relației de moderare:

- agreabilitatea ($F_{1,24.369}$, $p=.00$) este singurul factor care diferențiază persoanele private de libertate din punct de vedere al competenței lor personale, evenimentele adverse ale copilăriei și interacțiunea evenimentelor adverse cu agreabilitatea fiind nesemnificative; agreabilitatea nu a fost confirmată ca având un rol de moderator în relația dintre evenimentele adverse ale copilăriei și competența personală a deținuților.

- conștiinciozitatea ($F_{1,17.448}$, $p=.00$) este singurul factor care explică diferențe ale competenței personale la deținuți, evenimentele adverse ale copilăriei, dar și interacțiunea factorilor întrunind rezultate nesemnificative; conștiinciozitatea nu are un rol de moderator în relația dintre evenimentele adverse ale copilăriei și competența personală la persoanele private de libertate.

- intelectul ($F_{1,30.238}$, $p=.00$), dar și interacțiunea dintre evenimentele adverse ale copilăriei și intelect ($F_{1,4.233}$, $p=.041$) diferențiază nivelul competenței personale a deținuților, semn al moderării; pe această bază se confirmă faptul că intelectul (imaginația) are un rol moderator în relația evenimentelor adverse ale copilăriei cu competența personală a deținuților.

- nu sunt confirmate statistic diferențe între deținuți cu privire la competența lor personală în funcție de stabilitatea emoțională, evenimentele adverse ale copilăriei sau de interacțiunea acestor variabile; astfel, nu este confirmat statistic nici rolul de moderare al stabilității emoționale.

- extraversia ($F_{1,7.001}$, $p=.009$), dar și interacțiunea evenimentelor adverse ale copilăriei cu extraversia ($F_{1,4.668}$, $p=.032$) aduc diferențe semnificative ale competenței personale la deținuți; astfel extraversia are rol de moderator pentru relația dintre evenimentele adverse din copilărie și competența personală a indivizilor încarcerați.

Tabel 11. Testele efectelor inter-subiecți pentru interacțiunea ACE cu factorii de personalitate în explicarea competenței la deținuți

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Ag_R	984.753	1	984.753	24.362	.000
ACE_R	.020	1	.020	.000	.982
Ag_R * ACE_R	60.998	1	60.998	1.509	.220
ACE_R	.223	1	.223	.006	.939
C_R	664.553	1	664.553	17.488	.000
ACE_R * C_R	36.506	1	36.506	.961	.328
ACE_R	.796	1	.796	.022	.883
In_R	1100.871	1	1100.871	30.238	.000
ACE_R * In_R	154.107	1	154.107	4.233	.041
ACE_R	.140	1	.140	.003	.953
Stab_R	35.772	1	35.772	.891	.346
ACE_R * Stab_R	6.773	1	6.773	.169	.682
ACE_R	20.396	1	20.396	.526	.469
Ext_R	271.591	1	271.591	7.001	.009
ACE_R * Ext_R	181.099	1	181.099	4.668	.032

Rezultatele regresiei ierarhice indică faptul că:

- interacțiunea dintre evenimentele adverse ale copilăriei și agreabilitate explică doar cu 0.8% mai mult (R2 Change=.008) varianța competenței personale la deținuți decât justificarea de 16% oferită de cei doi predictorii luați separat, cu o diferență insignifiantă între modele; agreabilitatea nu are un efect de moderare în relația evenimentelor adverse ale copilăriei cu competența personală la deținuți.
- modelul interacțiunii dintre evenimentele adverse ale copilăriei și conștiinciozitate nu aduce nicio justificare în plus (R2 Change=.000) varianței competenței personale la deținuți explicate în proporție de 14.8% de modelul celor doi predictorii considerați separat; conștiinciozitatea nu are un efect de moderator pentru relația evenimentelor adverse ale copilăriei cu competența personală la deținuți.
- interacțiunea evenimentelor adverse ale copilăriei cu intelectul este responsabilă aduce o contribuție de doar 0.4% (R2 Change=.004) la explicația de 17.1% a varianței competenței personale a deținuților pe baza predictorilor separați, diferența dintre modele fiind ne semnificativă statistic; intelectul (imaginație) nu este demonstrat statistic ca având un efect moderator.
- interacțiunea dintre evenimentele adverse ale copilăriei și stabilitatea emoțională contribuie cu doar 0.1% (R2 Change=.001) la justificarea de 3.8% a varianței competenței deținuților adusă variabilele separate, diferența fiind ne semnificativă statistic; stabilitatea emoțională nu moderează relația dintre evenimentele adverse și competența personală la deținuți.
- interacțiunea evenimentelor adverse cu extraversia aduce cu doar 0.4% (R2 Change=.028) mai multă explicație varianței competenței justificată în proporție de 9.5% de modelul predictorilor considerați individual, diferența dintre cele două modele fiind ne semnificativă statistic; extraversia nu moderează între evenimentele adverse ale copilăriei și competența personală la deținuți.

Tabel 12. Sumarul modelelor pentru efectul moderator al factorilor personalității

Model	R	R ²	Adjusted R ²	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				
					R ² Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	.400 ^a	.160	.154	6.060	.160	28.637	2	301	.000
2	.409 ^b	.168	.159	6.042	.008	2.757	1	300	.098

a. Predictors: (Constant), Agreabilitate, ACE
 b. Predictors: (Constant), Agreabilitate, ACE, exp_adv*agr_det
 c. Dependent Variable: Competența

1	.384 ^a	.148	.142	5.852	.148	25.982	2	300	.000
2	.385 ^b	.148	.139	5.860	.000	.123	1	299	.726

a. Predictors: (Constant), Conștiințiozitate, ACE
 b. Predictors: (Constant), Conștiințiozitate, ACE, exp_adv*conșt_det
 c. Dependent Variable: Competența

1	.413 ^a	.171	.165	5.788	.171	30.679	2	298	.000
2	.417 ^b	.174	.166	5.785	.004	1.277	1	297	.259

a. Predictors: (Constant), Intellect, ACE
 b. Predictors: (Constant), Intellect, ACE, exp_adv*in_det
 c. Dependent Variable: Competența

1	.196 ^a	.038	.032	6.216	.038	5.963	2	300	.003
2	.199 ^b	.039	.030	6.222	.001	.387	1	299	.534

a. Predictors: (Constant), Stabilitate emoțională, ACE
 b. Predictors: (Constant), Stabilitate emoțională, ACE, exp_adv*stab_det
 c. Dependent Variable: Competența

1	.308 ^a	.095	.089	6.031	.095	15.624	2	299	.000
2	.314 ^b	.098	.089	6.029	.004	1.240	1	298	.266

a. Predictors: (Constant), Extraversie, ACE
 b. Predictors: (Constant), Extraversie, ACE, exp_adv*ext_det
 c. Dependent Variable: Competența

Pentru a vedea efectul moderării pe care intelectul și extraversia (al căror rol de moderator a fost confirmat prin analiza de varianță ANOVA factorială) îl au în relația dintre evenimentele adverse ale copilăriei și competența personală la deținuți, am construit dreptele de regresie ale relației inverse în funcție de nivelul scăzut sau ridicat al moderatorilor.

Intelectul are un efect de moderare în sensul diminuării corelației dintre evenimentele adverse ale copilăriei și competența personală pentru deținuții cu valori ridicate la intelect. Competența personală este mai scăzută la nivele înalte ale evenimentelor adverse pentru deținuții cu scoruri mici la intelect (R^2 liniar=.026, $r=.16$), însă corelația inversă nu se mai manifestă la deținuții cu scoruri mari la intelect (R^2 liniar=2.68, $r=1.63$).

Dacă persoanele private de libertate mai puțin active intelectual și imaginativ (scoruri mici la intelect) tind spre a avea competență personală, tenacitate și standarde mai scăzute cu cât nivelele evenimentelor adverse din copilărie sunt mai mari, deținuții activi intelectual, creativi, imaginativi, introspectivi (scoruri mari la intelect) nu mai demonstrează o competență personală scăzută la experiența unor nivele înalte de adversitate în copilărie.

Efectul de moderator al extraversiei reduce corelația inversă dintre evenimentele adverse ale copilăriei și competența personală la persoanele private de libertate cu valori mari ale extraversiei. Dacă la nivele înalte ale experiențelor adverse, competența personală scade pentru deținuții cu scoruri mici la extraversie (R^2 liniar=.028, $r=.17$), această corelație inversă a evenimentelor adverse cu competența este foarte mult diminuată pentru deținuții cu scoruri mari la extraversie (R^2 liniar=.003, indicând o corelație $r=.05$). Deținuții introverți, rezervați și retrași social (scoruri mici la extraversie) tind să demonstreze o competență personală mai scăzută cu cât adversitatea copilăriei este mai înaltă, însă deținuții extraverți, energetici, activi și asertivi (scoruri mari la extraversie) nu mai tind spre o competență scăzută deși au experiența unor nivele înalte ale evenimentelor adverse în copilărie.

conștiința, inteligența și extraversia sunt factorii de personalitate care moderează relația dintre evenimentele adverse ale copilăriei și competența personală a persoanelor private de libertate. Efectul de moderare al acestor factori se referă la diminuarea semnificativă a relației inverse dintre evenimentele adverse ale copilăriei și competența personală pentru persoane private de libertate cu scoruri mari la intelect și extraversie.

Astfel, dacă pentru deținuții non-imaginativi și introverți competența personală tinde să fie mai mică la nivele înalte ale evenimentelor adverse din copilărie, pentru deținuții intelectuali și extraverți competența personală nu mai are valori mici la nivele înalte de adversitate în copilărie.

2b. Se prezumă că factorii de personalitate moderează între experiențele adverse ale copilăriei și încrederea în propriile instincte.

Cu privire la această subipoteză, experiențele adverse ale copilăriei indică variabila independentă, componenta rezilienței numită încrederea în propriile instincte definește variabila dependentă, iar personalitatea, cu cei cinci factori ai săi, este moderatorul. Exceptând încrederea în propriile instincte factorul cuprinde și toleranța afectelor negative și efectele fortifiante ale stresului.

Relația de moderare verificată pe baza analizei de varianță evidențiază următoarele rezultate:

- agreabilitatea ($F_1=22.066$, $p=.00$) este singurul factor care imprimă diferențe semnificative cu privire la încrederea în propriile instincte pentru persoanele private de libertate, evenimentele adverse și interacțiunea factorilor fiind nesemnificative; agreabilitatea nu are un rol de moderator în relația dintre evenimentele adverse ale copilăriei și încrederea în propriile instincte a deținuților.
- conștiințiozitatea ($F_1=23.973$, $p=.00$) este unicul factor care diferențiază semnificativ încrederea în propriile instincte la persoanele private de libertate, fără ca evenimentele adverse ale copilăriei și interacțiunea factorilor să indice rezultate semnificative; conștiințiozitatea nu moderează relația dintre evenimentele adverse ale copilăriei și încrederea în propriile instincte la persoanele private de libertate.
- intelectul ($F_1=37.696$, $p=.00$), este singura variabilă care aduce diferențe în nivelul încrederii în propriile instincte, evenimentele adverse ale copilăriei și interacțiunea factorilor având valori nesemnificative; intelectul (imaginația) nu moderează relația evenimentelor adverse ale copilăriei cu încrederea în propriile instincte a deținuților.
- nu sunt confirmate diferențe semnificative statistic între deținuți cu privire la încrederea în propriile instincte în funcție de stabilitatea emoțională, evenimentele adverse din copilărie sau de interacțiunea acestor factori; astfel, stabilitatea emoțională nu are un rol de moderare la deținuți pentru evenimentele adverse ale copilăriei și încrederea în propriile instincte.
- extraversia ($F_1=7.001$, $p=.009$) este unicul factor care imprimă diferențe semnificative ale încrederii în propriile instincte la deținuți, valorile pentru evenimentele adverse ale copilăriei și interacțiunea factorilor fiind nesemnificative; extraversia nu are rol de moderator pentru relația evenimentelor adverse ale copilăriei cu încrederea în propriile instincte a indivizilor încarcerați.

Tabel 13. Testele efectelor inter-subiecți pentru interacțiunea ACE cu factorii de personalitate în explicarea încrederii în instincte la deținuți

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
ACE_R	11.474	1	11.474	.359	.550
Ag_R	706.064	1	706.064	22.066	.000
ACE_R * Ag_R	60.179	1	60.179	1.881	.171
ACE_R	18.232	1	18.232	.609	.436
C_R	717.450	1	717.450	23.973	.000
ACE_R * C_R	1.769	1	1.769	.059	.808
ACE_R	25.983	1	25.983	.902	.343
In_R	1085.437	1	1085.437	37.696	.000
ACE_R * In_R	38.173	1	38.173	1.326	.250
ACE_R	19.867	1	19.867	.623	.431
Stab_R	58.180	1	58.180	1.823	.178
ACE_R * Stab_R	66.898	1	66.898	2.096	.149
ACE_R	1.435	1	1.435	.046	.830
Ext_R	390.755	1	390.755	12.633	.000
ACE_R * Ext_R	54.696	1	54.696	1.768	.185

Relația de moderare testată prin regresia ierarhice indică, după cum și analiza de varianță ANOVA factorială a evidențiat, faptul că factorii personalității nu moderează la persoanele private de libertate între evenimentele adverse ale copilăriei și încrederea în propriile instincte, pe baza următoarelor rezultate:

- interacțiunea dintre evenimentele adverse și agreabilitate justifică la deținuți varianța încrederii în propriile instincte doar cu 0.4% mai mult ($R^2 \text{ Change} = .004$) decât cei doi predictorii luați individual care oferă o explicație de 14.4% varianței, diferența modelelor fiind nesemnificativă; pentru deținuți, agreabilitatea nu are efect de moderare între evenimentele adverse ale copilăriei și încrederea în propriile instincte.
- interacțiunea dintre evenimentele adverse ale copilăriei și conștiinciozitate contribuie la explicația de 18.8% a varianței încrederii în propriile instincte în baza predictorilor separați doar cu 0.1% ($R^2 \text{ Change} = .001$), cu o diferență insignifiantă; în relația evenimentelor adverse ale copilăriei cu încrederea în propriile instincte conștiinciozitatea nu are un efect de moderator.
- interacțiunea evenimentelor adverse ale copilăriei cu intelectul este responsabilă doar pentru 0.4% ($R^2 \text{ Change} = .004$) în plus la explicația de 19% a variației încrederii în propriile instincte adusă de predictorii individuali, diferența având o valoare nesemnificativă; intelectul (imaginație) nu are un efect moderator între evenimentele adverse ale copilăriei și încrederea în propriile instincte.
- interacțiunea dintre evenimentele adverse ale copilăriei și stabilitatea emoțională nu aduce nicio contribuție ($R^2 \text{ Change} = .000$) explicației de 5.7% a variației încrederii în propriile instincte oferite de variabilele considerate separat, cu o diferență între modele insignifiantă; relația dintre evenimentele adverse și încrederea în propriile instincte nu este moderată de stabilitatea emoțională.
- modelul interacțiunii evenimentelor adverse cu extraversia aduce o contribuție de doar 0.4% ($R^2 \text{ Change} = .004$) la explicația factorilor individuali în proporție de 14.2% a varianței încrederii în propriile instincte, diferența fiind nesemnificativă statistic; extraversia nu are rol de moderator pentru persoanele private de libertate între evenimentele adverse ale copilăriei și încrederea în propriile instincte.

Tabel 14. Sumarul modelelor pentru efectul moderator al factorilor personalitatii

Model	R	R ²	Adjusted R ²	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				
					R ² Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	.380 ^a	.144	.139	5.429	.144	25.377	2	301	.000
2	.385 ^b	.148	.139	5.427	.004	1.264	1	300	.262

a. Predictors: (Constant), Agreabilitate, ACE

b. Predictors: (Constant), Agreabilitate, ACE, exp_adv*agr_det

c. Dependent Variable: Încrederea în propriile instincte

1	.434 ^a	.188	.183	5.118	.188	34.774	2	300	.000
2	.435 ^b	.189	.181	5.124	.001	.245	1	299	.621

a. Predictors: (Constant), Conștiințiozitate, ACE

b. Predictors: (Constant), Conștiințiozitate, ACE, exp_adv*const_det

c. Dependent Variable: Încrederea în propriile instincte

1	.437 ^a	.191	.185	5.125	.191	35.074	2	298	.000
2	.441 ^b	.194	.186	5.122	.004	1.319	1	297	.252

a. Predictors: (Constant), Intellect, ACE

b. Predictors: (Constant), Intellect, ACE, exp_adv*in_det

c. Dependent Variable: Încrederea în propriile instincte

1	.239 ^a	.057	.051	5.515	.057	9.127	2	300	.000
2	.240 ^b	.058	.048	5.523	.000	.064	1	299	.800

a. Predictors: (Constant), Stabilitate emoțională, ACE

b. Predictors: (Constant), Stabilitate emoțională, ACE, exp_adv*stab_det

c. Dependent Variable: Încrederea în propriile instincte

1	.376 ^a	.142	.136	5.269	.142	24.659	2	299	.000
2	.381 ^b	.145	.136	5.267	.004	1.225	1	298	.269

a. Predictors: (Constant), Extraversie, ACE

b. Predictors: (Constant), Extraversie, ACE, exp_adv*ext_det

c. Dependent Variable: Încrederea în propriile instincte

Ca notă finală, se poate aprecia faptul că rezultatele nesemnificative din punct de vedere statistic obținute pe baza analizei de varianță și a regresiei ierarhice pentru relația de moderare evidențiază faptul că personalitatea, prin cei cinci factori ai săi, nu are rol sau efect de moderator în relația dintre evenimentele adverse ale copilăriei și încrederea în propriile instincte la persoanele private de libertate.

2c. Se prezumă că factorii de personalitate moderează între experiențele adverse ale copilăriei și acceptarea pozitivă a schimbării.

Pentru această subipoteză, experiențele adverse ale copilăriei reprezintă variabila independentă, componenta rezilienței numită acceptarea pozitivă a schimbării este variabila dependentă, iar cei cinci factori ai personalității sunt moderatorii. Factorul rezilienței identificat ca acceptarea pozitivă a schimbării presupune și relațiile securizate.

Relația de moderare verificată pe baza analizei de varianță subliniază următoarele aspecte:

- factorul de personalitate - agreabilitate (F1=26.603, p=.00) este singurul care diferențiază persoanele private de libertate din punct de vedere al acceptării pozitive a schimbării, evenimentele adverse din copilărie și interacțiunea acestora cu agreabilitatea aducând diferențe insignifiante; agreabilitatea nu are un rol de moderator între evenimentele adverse ale copilăriei și acceptarea pozitivă a schimbării.

- factorul de personalitate - conștiinciozitatea ($F_1=18.296, p=.00$) este unicul care explică diferențe ale acceptării pozitive a schimbării la deținuți, evenimentele adverse ale copilăriei, dar și interacțiunea variabilelor având rezultate ne semnificative; conștiinciozitatea nu moderează relația dintre evenimentele adverse ale copilăriei și acceptarea pozitivă a schimbării la persoanele private de libertate.

- intelectul ($F_1=28.460, p=.00$), dar și interacțiunea dintre evenimentele adverse ale copilăriei cu acest factor de personalitate ($F_1=4.325, p=.038$) imprimă diferențe semnificative nivelul acceptării pozitive a schimbării pentru deținuți, indicator al moderării; intelectul (imaginația) are un rol de moderator pentru persoanele private de libertate între evenimentele adverse ale copilăriei și acceptarea pozitivă a schimbării.

- diferențele între deținuți cu privire la acceptarea pozitivă a schimbării în funcție de stabilitatea emoțională, evenimentele adverse ale copilăriei și de interacțiunea acestor factori sunt statistic ne semnificative; stabilitatea emoțională nu are rolul de moderare în relația dintre experiențele adverse din copilărie și acceptarea pozitivă a schimbării.

- factorul de personalitate - extraversie ($F_1=12.177, p=.001$) este singurul care aduce diferențe semnificative ale acceptării pozitive a schimbării la deținuți, evenimentele adverse ale copilăriei și interacțiunea factorilor înregistrând valori ne semnificative statistic; extraversia nu are rol de moderator pentru relația dintre evenimentele adverse din copilărie și acceptarea pozitivă a schimbării a indivizilor încarcerați.

Tabel 15. Testele efectelor inter-subiecți pentru interacțiunea ACE cu factorii de personalitate în explicarea acceptării schimbării la deținuți

Dependent Variable: Acceptarea pozitivă a schimbării

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
ACE_R	6.486	1	6.486	.373	.542
Ag_R	462.566	1	462.566	26.603	.000
ACE_R * Ag_R	19.412	1	19.412	1.116	.292
ACE_R	8.420	1	8.420	.506	.477
C_R	304.308	1	304.308	18.296	.000
ACE_R * C_R	1.282	1	1.282	.077	.781
ACE_R	9.633	1	9.633	.602	.438
In_R	455.388	1	455.388	28.460	.000
ACE_R * In_R	69.208	1	69.208	4.325	.038
ACE_R	6.342	1	6.342	.360	.549
Stab_R	8.173	1	8.173	.464	.496
ACE_R * Stab_R	.034	1	.034	.002	.965
ACE_R	.804	1	.804	.048	.828
Ext_R	205.955	1	205.955	12.177	.001
ACE_R * Ext_R	26.343	1	26.343	1.557	.213

Testarea statistică a relației de moderare pe baza regresiei ierarhice a generat rezultatele sin-tetizate în tabelul 4.28, care indică:

- contribuția ne semnificativă de doar 0.2% ($R^2 \text{ Change}=.002$) adusă de interacțiunea dintre evenimentele adverse ale copilăriei și agreabilitate la explicația de 17.9% a varianței acceptării pozitive a schimbării oferită de cei doi predictorii considerați separat; agreabilitatea nu moderează la deținuți relația evenimentelor adverse ale copilăriei cu acceptarea pozitivă a schimbării.

- nicio contribuție ($R^2 \text{ Change}=.000$) a modelului interacțiunii dintre evenimentele adverse ale copilăriei și conștiinciozitate pentru justificarea în proporție de 16.7% a predictorilor separați; la

constiinca pozitivă. Prin urmare, nu are efect moderator între evenimentele adverse ale copilăriei și acceptarea pozitivă a schimbării.

- un plus de 0.1% (R2 Change=.001) la explicația de 16.6 % a varianței acceptării pozitive a schimbării pe baza predictorilor individuali adus de interacțiunea evenimentelor adverse ale copilăriei cu intelectul, diferența dintre modele fiind statistic ne semnificativă; intelectul nu are un efect moderator pentru relația dintre adversitatea copilăriei și acceptarea pozitivă a schimbării.

- un adaus ne semnificativ de 0.2% (R2 Change=.002) al interacțiunii dintre evenimentele adverse ale copilăriei și stabilitatea emoțională la justificarea de 2.7% a varianței acceptării pozitive a schimbării oferită de variabilele separate, diferența dintre modele fiind ne semnificativă statistic; stabilitatea emoțională nu are efect de moderator în relația dintre evenimentele adverse și acceptarea pozitivă a schimbării la deținuți

- contribuția ne semnificativă de doar 0.4% (R2 Change=.004) a interacțiunii evenimentelor adverse cu extraversia pentru varianța acceptării pozitive a schimbării explicată în proporție de 12.6% de modelul predictorilor individuali, diferența celor două modele fiind statistic ne semnificativă; la deținuți, extraversia nu are efect de moderare între evenimentele adverse ale copilăriei și acceptarea pozitivă a schimbării.

Tabel 16. Sumarul modelelor pentru efectul moderator al factorilor personalității

Model	R	R ²	Adjusted R ²	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				
					R ² Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	.423 ^a	.179	.173	3.944	.179	32.759	2	301	.000
2	.425 ^b	.181	.173	3.945	.002	.806	1	300	.370

a. Predictors: (Constant), Agreeabilitate, ACE

b. Predictors: (Constant), Agreeabilitate, ACE, exp_adv*agr_det

c. Dependent Variable: Acceptarea pozitivă a schimbării

1	.408 ^a	.167	.161	3.830	.167	29.992	2	300	.000
2	.408 ^b	.167	.158	3.837	.000	.018	1	299	.893

a. Predictors: (Constant), Conștiințiozitate, ACE

b. Predictors: (Constant), Conștiințiozitate, ACE, exp_adv*conșt_det

c. Dependent Variable: Acceptarea pozitivă a schimbării

1	.408 ^a	.166	.161	3.839	.166	29.737	2	298	.000
2	.409 ^b	.167	.159	3.843	.001	.386	1	297	.535

a. Predictors: (Constant), Intelect, ACE

b. Predictors: (Constant), Intelect, ACE, exp_adv*in_det

c. Dependent Variable: Acceptarea pozitivă a schimbării

1	.163 ^a	.027	.020	4.139	.027	4.116	2	300	.017
2	.169 ^b	.029	.019	4.142	.002	.588	1	299	.444

a. Predictors: (Constant), Stabilitate emoțională, ACE

b. Predictors: (Constant), Stabilitate emoțională, ACE, exp_adv*stab_det

c. Dependent Variable: Acceptarea pozitivă a schimbării

1	.355 ^a	.126	.120	3.926	.126	21.587	2	299	.000
2	.361 ^b	.130	.121	3.924	.004	1.319	1	298	.252

a. Predictors: (Constant), Extraversie, ACE

b. Predictors: (Constant), Extraversie, ACE, exp_adv*ext_det

c. Dependent Variable: Acceptarea pozitivă a schimbării

gural factor de personalitate demonstrat statistic prin analiza de varianța ANOVA factorială ca moderând, la persoanele private de libertate, relația evenimentelor adverse ale copilăriei cu acceptarea pozitivă a schimbării este intelectul, al cărui efect de moderare este exprimat prin scăderea corelației inverse dintre adversitatea copilăriei și acceptarea pozitivă a schimbării la persoanele private de libertate cu scoruri mari la intelect.

Dacă acceptarea pozitivă a schimbării și relațiile securizate sunt mai slabe la nivele mai ridicate ale adversității din copilărie pentru deținuții cu scoruri mici la intelect (R^2 liniar=.023, indicând o corelație $r=.15$), corelația inversă între evenimentele adverse și acceptarea pozitivă a schimbării nu se mai verifică pentru deținuții cu scoruri mari la intelect (R^2 liniar=1.504, indicând o corelație $r=1.22$).

În concluzie, personalitatea are rol de moderator al relației dintre evenimentele adverse ale copilăriei și acceptarea pozitivă a schimbării pentru persoanele private de libertate doar prin factorul intelect (imaginație) al cărui efect diminuează semnificativ relația inversă din-tre evenimentele adverse și acceptarea pozitivă a schimbării pentru deținuții intelectuali și imaginativi.

Astfel, dacă pentru deținuții mai puțin activi și deschiși intelectual și creativ (scoruri mici la intelect) acceptarea pozitivă a schimbării tinde să fie mai scăzută cu cât nivelele adversității copilăriei sunt mai ridicate, pentru deținuții intelectual activi, imaginativi și introspectivi (scoruri mari la intelect) acceptarea pozitivă a schimbării nu mai are valori mici la nivele înalte de adversitate în copilărie.

2d. Se prezumă că factorii de personalitate moderează între experiențele adverse ale copilăriei și controlul.

În cazul acestei subipoteze, variabila independentă rămâne reprezentată de experiențele adverse ale copilăriei, variabila dependentă este definită de componenta rezilienței - control, iar variabila moderatoare este reprezentată de cei cinci factori ai personalității. Factorul rezilienței denumit control se referă la un sens puternic al scopului, sentimentul de control al propriei vieți și siguranța suportului pentru a obține ajutor.

Rezultatele analizei de varianță în testarea relației de moderare indică următoarele aspecte:
- agreabilitatea ($F_1=19.048$, $p=.00$) este unicul factor care diferențiază semnificativ cu privire la controlul persoanelor private de libertate, evenimentele adverse și interacțiunea evenimentelor cu controlul fiind ne semnificative; agreabilitatea nu moderează la deținuți relația evenimentelor adverse ale copilăriei cu controlul.

- conștiinciozitatea ($F_1=13.774$, $p=.00$) este singurul factor care imprimă diferențe controlului la persoanele private de libertate, fără ca evenimentele adverse din copilărie sau interacțiunea factorilor să diferențieze semnificativ; conștiinciozitatea nu are un efect moderator între evenimentele adverse ale copilăriei și control la persoanele private de libertate.

- doar intelectul ($F_1=33.497$, $p=.00$) aduce diferențe în nivelul controlului la deținuți, evenimentele adverse ale copilăriei și interacțiunea variabilelor fiind ne semnificative; la deținuți, intelectul nu moderează între evenimentele adverse ale copilăriei și control.

- nu sunt confirmate diferențe semnificative statistic între persoanele private de libertate cu privire la control în funcție de stabilitatea emoțională, evenimentele adverse sau de interacțiunea acestor factori; stabilitatea emoțională nu moderează pentru deținuți relația evenimentelor adverse ale copilăriei cu controlul.

aversiia ($F(1,12,471) = 7.00$) imprimă diferențe semnificative ale controlului la deținuți, evenimentele adverse ale copilăriei și interacțiunea adversității copilăriei cu controlul aducând diferențe nesemnificative; extraversia nu moderează pentru persoanele încarcerate relația evenimentelor adverse ale copilăriei cu controlul.

Tabel 17. Testele efectelor inter-subiecți pentru interacțiunea ACE cu factorii de personalitate în explicarea controlului la deținuți

Dependent Variable: Control

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
ACE_R	5.228	1	5.228	.791	.375
Ag_R	125.935	1	125.935	19.048	.000
ACE_R * Ag_R	5.590	1	5.590	.845	.359
ACE_R	5.746	1	5.746	.918	.339
C_R	86.250	1	86.250	13.774	.000
ACE_R * C_R	.106	1	.106	.017	.897
ACE_R	6.994	1	6.994	1.186	.277
In_R	197.597	1	197.597	33.497	.000
ACE_R * In_R	10.860	1	10.860	1.841	.176
ACE_R	7.046	1	7.046	1.087	.298
Stab_R	13.334	1	13.334	2.058	.152
ACE_R * Stab_R	7.915	1	7.915	1.222	.270
ACE_R	2.152	1	2.152	.344	.558
Ext_R	78.065	1	78.065	12.471	.000
ACE_R * Ext_R	3.742	1	3.742	.598	.440

Rezultatele regresiei ierarhice în verificarea relației de moderare vin să susțină faptul că personalitatea nu moderează pentru deținuți relația dintre evenimentele adverse ale copilăriei și control:

- modelul interacțiunii evenimentelor adverse cu agreabilitatea contribuie doar cu 0.6% (R^2 Change=.006) la explicația de 13.3% a varianței controlului în baza predictorilor separați, cu o diferență nesemnificativă statistic între modele; agreabilitatea nu are efect de moderare între evenimentele adverse ale copilăriei și control la deținuți.
- modelul care cuprinde interacțiunea dintre evenimentele adverse ale copilăriei cu conștiințiozitatea nu aduce nicio contribuție (R^2 Change=.000) la justificarea de 13.2% a varianței controlului oferită de predictorii individuali; relația evenimentelor adverse ale copilăriei cu controlul nu este moderată de conștiințiozitate.
- interacțiunea evenimentelor adverse ale copilăriei cu intelectul aduce un plus de explicație de doar pentru 0.1% (R^2 Change=.001) justificării de 17.2% a variației controlului adusă de predictorii individuali, diferența dintre modele având o valoare nesemnificativă; la persoanele private de libertate, intelectul (imaginația) nu moderează între evenimentele adverse ale copilăriei și control.
- modelul interacțiunii evenimentelor adverse cu stabilitatea emoțională nu aduce nicio contribuție (R^2 Change=.000) justificării de 4.9% a variației controlului oferite de variabilele considerate individual, cu o diferență insignifiantă între modele; stabilitatea emoțională nu are un efect de moderator în relația dintre evenimentele adverse și control.
- interacțiunea evenimentelor adverse din copilărie cu extraversia contribuie cu doar 0.1% (R^2 Change=.001) la explicația de 9.9% a factorilor individuali pentru varianța controlului, diferența fiind nesemnificativă statistic; extraversia nu moderează pentru persoanele încarcerate între evenimentele adverse ale copilăriei și control.

Model	R	R ²	Adjusted R ²	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				
					R ² Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	.364 ^a	.133	.127	2.472	.133	22.988	2	301	.000
2	.372 ^b	.138	.130	2.468	.006	2.017	1	300	.157
a. Predictors: (Constant), Agreeabilitate, ACE									
b. Predictors: (Constant), Agreeabilitate, ACE, exp_adv*agr_det									
c. Dependent Variable: Control									
1	.377 ^a	.142	.137	2.369	.142	24.905	2	300	.000
2	.377 ^b	.142	.134	2.373	.000	.004	1	299	.949
a. Predictors: (Constant), Conștiințiozitate, ACE									
b. Predictors: (Constant), Conștiințiozitate, ACE, exp_adv*const_det									
c. Dependent Variable: Control									
1	.415 ^a	.172	.167	2.333	.172	31.045	2	298	.000
2	.416 ^b	.173	.165	2.336	.001	.264	1	297	.608
a. Predictors: (Constant), Intelect, ACE									
b. Predictors: (Constant), Intelect, ACE, exp_adv*in_det									
c. Dependent Variable: Control									
1	.221 ^a	.049	.043	2.494	.049	7.711	2	300	.001
2	.222 ^b	.049	.040	2.498	.000	.101	1	299	.751
a. Predictors: (Constant), Stabilitate emoțională, ACE									
b. Predictors: (Constant), Stabilitate emoțională, ACE, exp_adv*stab_det									
c. Dependent Variable: Control									
1	.315 ^a	.099	.093	2.424	.099	16.412	2	299	.000
2	.315 ^b	.100	.090	2.427	.001	.201	1	298	.655
a. Predictors: (Constant), Extraversie, ACE									
b. Predictors: (Constant), Extraversie, ACE, exp_adv*ext_det									
c. Dependent Variable: Control									

Ca notă conclusivă, rezultatele ne semnificative statistice ale analizei de varianță și a regresiei ierarhice în verificarea relației de moderare subliniază faptul că cei cinci factori ai personalității nu moderează, pentru persoanele private de libertate, între evenimentele adverse ale copilăriei și control.

2e. Se prezumă că factorii de personalitate moderează între experiențele adverse ale copilăriei și influențele spirituale.

Pentru această ultimă subipoteză, variabila independentă rămâne identificată experiențelor adverse ale copilăriei, variabila dependentă este componenta rezilienței – influențe spirituale, iar variabila moderatoare este personalitatea prin cei cinci factori. Factorul rezilienței identificat ca influențe spirituale se referă la aprecierea rolului destinului sau a providenței în a face față anumitor situații și credința că lucrurile se întâmplă pentru un anumit motiv.

Rezultatele analizei de varianță a relației de moderare sunt cuprinse de tabelul 4.31 și pun în evidență următoarele aspecte:

- doar agreabilitatea ($F_{1,13.098}$, $p=.00$) imprimă diferențe semnificative cu privire la influențele spirituale pentru persoanele private de libertate, evenimentele adverse și interacțiunea acestora cu agreabilitatea aducând diferențe ne semnificative; pentru persoanele private de libertate, agreabilitatea nu a fost demonstrată statistic ca moderează în relația dintre evenimentele adverse ale copilăriei și influențele spirituale.

- **științificitatea** ($F1=15.573, p=.00$) diferențiază semnificativ influențele spirituale la persoanele private de libertate, fără ca evenimentele adverse ale copilăriei și interacțiunea dintre acestea și factorul de personalitate să indice rezultate semnificative; conștiinciozitatea nu are rol de mediator al relației dintre evenimentele adverse ale copilăriei și influențele spirituale.

- **intelectul** ($F1=20.326, p=.00$), dar și interacțiunea evenimentelor adverse ale copilăriei cu acest factor de personalitate ($F1=9.233, p=.00$) aduc diferențe semnificative în influențelor spirituale la deținuți; intelectul (imaginația) este confirmat statistic ca moderator în relația evenimentelor adverse ale copilăriei cu influențele spirituale.

- **stabilitatea emoțională** ($F1=12.451, p=.00$) diferențiază semnificativ persoanele private de libertate cu privire la influențele spirituale, însă nu și evenimentele adverse din copilărie și interacțiunea acestor factori; astfel, stabilitatea emoțională nu moderează la deținuți între evenimentele adverse ale copilăriei și influențele spirituale.

- **extraversia** ($F1=10.847, p=.00$) dar și interacțiunea dintre evenimentele adverse din copilărie și acest factor al personalității ($F1=9.307, p=.002$) imprimă diferențe semnificative ale influențelor spirituale la deținuți; extraversia este confirmată statistic cu rol de moderator pentru relația evenimentelor adverse ale copilăriei cu influențele spirituale la persoanele încarcerate.

Tabel 19. Testele efectelor inter-subiecți pentru interacțiunea ACE cu factorii de personalitate în explicarea influențelor spirituale la deținuți

Dependent Variable: Influențele spirituale

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
ACE_R	.562	1	.562	.156	.693
Ag_R	47.057	1	47.057	13.098	.000
ACE_R * Ag_R	7.508	1	7.508	2.090	.149
ACE_R	.844	1	.844	.250	.618
C_R	52.670	1	52.670	15.573	.000
ACE_R * C_R	4.952	1	4.952	1.464	.227
ACE_R	1.454	1	1.454	.447	.504
In_R	66.144	1	66.144	20.326	.000
ACE_R * In_R	30.047	1	30.047	9.233	.003
ACE_R	3.775	1	3.775	1.106	.294
Stab_R	42.491	1	42.491	12.451	.000
ACE_R * Stab_R	3.816	1	3.816	1.118	.291
ACE_R	1.053	1	1.053	.315	.575
Ext_R	36.274	1	36.274	10.847	.001
ACE_R * Ext_R	31.125	1	31.125	9.307	.002

Rezultatele generate pe baza regresiei ierarhice în vederea testării relației de moderare sunt sintetizate în tabelul 19 și aduc următoarele informații:

- modelul care cuprinde interacțiunea evenimentelor adverse și agreabilitate justifică varianța influențelor spirituale la deținuți cu doar 0.5% mai mult (R^2 Change=.005) față de modelul predictorilor individuali care explică în proporție de 11.1% varianța, diferența modelelor fiind nesemnificativă statistic; agreabilitatea nu are un efect de moderare pentru relația dintre evenimentele adverse ale copilăriei și influențele spirituale

- interacțiunea dintre evenimentele adverse ale copilăriei și conștiinciozitate aduce o contribuție la explicația de 11.9% a varianței influențelor spirituale în baza predictorilor individuali de doar 0.3% (R^2 Change=.003), cu o diferență insignifiantă între modele; conștiinciozitatea nu moderează în relația evenimentelor adverse ale copilăriei cu influențele spirituale.

- interacțiunea dintre adversitatea copilăriei și stabilitatea emoțională aduce o contribuție nesemnificativă de doar 0.4% (R² Change=.004) în plus explicației de 12.2% a variației influențelor spirituale oferită de predictorii unici, diferența modelelor fiind statistic nesemnificativă; intelectul (imaginația) nu este moderator al relației dintre evenimentele adverse ale copilăriei și influențele spirituale.

- interacțiunea dintre adversitatea copilăriei și stabilitatea emoțională aduce o contribuție nesemnificativă de doar 0.3% (R² Change=.003) explicației de 8.4% a variației influențelor spirituale pe baza variabilelor considerate separat; relația dintre evenimentele adverse și influențele spirituale nu este moderată de stabilitatea emoțională.

- modelul interacțiunii evenimentelor adverse cu extraversia aduce o contribuție semnificativă de 1.9% (R² Change=.019) explicației de 8.6% pentru varianța influențelor spirituale a factorilor individuali, diferența fiind semnificativă statistic (F_{1;298}=6.489, p=.011); este confirmat faptul că extraversia are un efect de moderator pentru deținuți în relația dintre evenimentele adverse ale copilăriei și influențele spirituale.

Tabel 20. Sumarul modelelor pentru efectul moderator al factorilor personalității

Model	R	R ²	Adjusted R ²	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				
					R ² Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	.332 ^a	.111	.105	1.829	.111	18.700	2	301	.000
2	.340 ^b	.115	.107	1.827	.005	1.648	1	300	.200

a. Predictors: (Constant), Agreabilitate, ACE
b. Predictors: (Constant), Agreabilitate, ACE, exp_adv*agr_det
c. Dependent Variable: Influențele spirituale

1	.345 ^a	.119	.113	1.771	.119	20.265	2	300	.000
2	.349 ^b	.122	.113	1.771	.003	.855	1	299	.356

a. Predictors: (Constant), Conștiinciozitate, ACE
b. Predictors: (Constant), Conștiinciozitate, ACE, exp_adv*const_det
c. Dependent Variable: Influențele spirituale

1	.350 ^a	.122	.116	1.767	.122	20.741	2	298	.000
2	.355 ^b	.126	.117	1.766	.004	1.191	1	297	.276

a. Predictors: (Constant), Intelect, ACE
b. Predictors: (Constant), Intelect, ACE, exp_adv*in_det
c. Dependent Variable: Influențele spirituale

1	.290 ^a	.084	.078	1.806	.084	13.795	2	300	.000
2	.296 ^b	.088	.078	1.805	.003	1.120	1	299	.291

a. Predictors: (Constant), Stabilitate emoțională, ACE
b. Predictors: (Constant), Stabilitate emoțională, ACE, exp_adv*stab_det
c. Dependent Variable: Influențele spirituale

1	.293 ^a	.086	.080	1.804	.086	14.019	2	299	.000
2	.324 ^b	.105	.096	1.787	.019	6.489	1	298	.011

a. Predictors: (Constant), Extraversie, ACE
b. Predictors: (Constant), Extraversie, ACE, exp_adv*ext_det
c. Dependent Variable: Influențele spirituale

În continuare, am analizat și coeficienții beta pentru factorul de personalitate – extraversie, pentru care regresia ierarhică a confirmat statistic efectul de moderator. În tabelul 4.33 se pot remarca, atât corelația pozitivă dintre extraversie și influențele spirituale (cu cât nivelul extraversiei este mai mare, cu atât și nivelul influențelor spirituale), cât și corelația inversă dintre adversitatea copilăriei și influențele spirituale (cu cât adversitatea experimentată în copilărie are un nivel mai ridicat, cu atât influențele spirituale sunt mai scăzute).

dictionul reprezentat de interacțiunea dintre evenimentele adverse ale copilăriei și influențele spirituale de 0.140, semnificativă statistic ($t=2.547, p=.011$).

Tabel 21. Coeficienți betaa pentru relația relația ACE cu influența spirituală moderată de extraversie

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	95.0% Confidence Interval for B	
	B	Std. Error				Lower Bound	Upper Bound
1 (Constant)	5.533	.613		9.027	.000	4.327	6.739
ACE	-.030	.018	-.091	-1.640	.102	-.065	.006
Extraversie	.042	.008	.280	5.066	.000	.026	.059
2 (Constant)	5.497	.608		9.047	.000	4.301	6.692
ACE	-.034	.018	-.104	-1.884	.061	-.069	.002
Extraversie	.044	.008	.289	5.255	.000	.027	.060
EAT	.247	.097	.140	2.547	.011	.056	.437

a. Dependent Variable: Spiritual

Efectele de moderatori ale intelectului și ale extraversiei în relația dintre evenimentele adverse ale copilăriei și influențele spirituale la deținuți sunt observabile pe baza diagramelor dreptelor de regresie ale relației inverse în raport cu nivelul scăzut sau ridicat al variabilelor modera-toare.

Factorul de personalitate - intelect moderează în sensul reducerii corelației dintre evenimentele adverse ale copilăriei și influențele spirituale pentru persoanele private de libertate cu un nivel ridicat al intelectului. Influențele spirituale sunt mai scăzute la nivele înalte ale aversității copilăriei pentru deținuții cu scoruri mici la intelect (R^2 liniar=.068, $r=.26$), dar corelația inversă scade foarte mult pentru deținuții cu scoruri mari la intelect (R^2 liniar=.008, $r=.08$). Dacă deținuții mai puțin activi intelectual și imaginativ (valori mici la intelect) tind spre a influențe spirituale mai scăzute cu cât nivelele adversității din copilărie sunt mai mari, pentru deținuții intelectuali și imaginativi (valori mari pentru intelect) influențele spirituale nu mai scad la nivele înalte ale evenimentelor adverse ale copilăriei.

Factorul de personalitate – extraversie are un efect de moderare prin reducerea corelației inverse dintre evenimentele adverse ale copilăriei și influențele spirituale la persoanele private de libertate cu extraversie ridicată. Dacă la nivele înalte ale adversității din copilărie, influențele spirituale sunt mai slabe pentru deținuții cu scoruri mici la extraversie (R^2 liniar=.053, $r=.23$), corelație inversă a adversității cu influențele spirituale este diminuată pentru deținuții cu scoruri mari la extraversie (R^2 liniar=.022, $r=.14$). Persoanele private de libertate introverte, rezervate, retrase (valori scăzute la extraversie) tind spre influențe spirituale mai slabe cu cât eveminetele adverse ale copilăriei au nivele mai înalte, însă deținuții extraverti nu mai tind spre influențe spirituale scăzute la experiența unor nivele înalte ale evenimentelor adverse în copilărie.

În concluzie, personalitatea moderează relația dintre evenimentele adverse ale copilăriei și influențele spirituale – componentă a rezilienței psihice pentru persoanele private de libertate doar prin intelect și extraversie. Prin efectul lor de moderare, acești doi factori di-minuează relația inversă dintre evenimentele adverse ale copilăriei și influențele spirituale pentru deținuții cu scoruri mari la intelect și extraversie.

influențele spirituale tind să fie mai slabe la nivele înalte ale evenimentelor adverse din copilărie, pentru cele intelectuale și extraverte influențele spirituale nu mai au valori mici pentru adversitatea ridicată din copilărie.

Concluzii

Experiențele adverse ale copilăriei pot cristaliza o serie de trasături de personalitate cu un rol determinant în crearea anumitor strategii reziliente, obiectivul principal al studiului de față fiind testarea efectului de moderare al factorilor de personalitate Big Five între experiențele adverse ale copilăriei și reziliența pentru un eșantion compus din 306 persoanele private de libertate.

Am realizat verificarea statistică a relației de moderare pe baza analizei de varianță ANOVA factorială și a regresiei ierarhice.

Pentru prima ipoteză se poate aprecia faptul că personalitatea are rol de moderator pentru relația experiențelor adverse din copilărie cu reziliența la persoanele private de libertate doar prin factorul intelect (imaginația), al cărui efect de moderare este exprimat prin diminuarea relației dintre evenimentele adverse și reziliență la deținuții cu scoruri ridicate la intelect. Dacă la nivele mai înalte ale evenimentelor adverse în copilărie reziliența psihică tinde să fie mai scăzută la deținuții lipsiți de imaginație, simpli, mai puțin creativi și reflexivi, puterea relației inverse dintre adversitatea copilăriei și reziliență scade pentru deținuții cu activitate intelectuală și deschidere cognitivă și creativă.

Cea de-a doua ipoteză urmărește studiul moderării personalității între evenimentele adverse ale copilăriei și componentele rezilienței psihice la persoanele private de libertate. Astfel, intelectul și extraversia moderează relația dintre adversitatea copilăriei și competența personală a persoanelor private de libertate, efectul de moderare diminuând semnificativ corelația in-versă pentru personale private de libertate cu scoruri mari la intelect și extraversie. Astfel, dacă pentru deținuții non-imaginativi și introverți competența personală tinde să fie mai mică la nivele înalte ale adversității copilăriei, pentru deținuții intelectuali și extraverti competența perso-nală nu mai are valori mici la nivele înalte de adversitate în copilărie.

Personalitatea moderează relația dintre evenimentele adverse ale copilăriei și acceptarea pozitivă a schimbării pentru persoanele private de libertate doar prin factorul intelect, al cărui efect diminuează semnificativ relația pentru deținuții intelectuali și imaginativi. Dacă pentru deținuții mai puțin activi intelectual și creativ, acceptarea pozitivă a schimbării tinde să fie mai scăzută la nivelele mai ridicate ale adversității copilăriei, pentru deținuții intelectual activi, imaginativi și introspectivi, acceptarea pozitivă a schimbării nu mai are valori mici la nivele înalte de adversitate în copilărie.

Relația dintre evenimentele adverse ale copilăriei și influențele spirituale pentru persoanele private de libertate este moderată de personalitate prin intelect și extraversie, efectul de moderare scăzând puterea relației pentru deținuții cu scoruri mari la intelect și extraversie. Dacă pentru persoanele private de libertate non-imaginative și introverte, influențele spirituale tind să fie mai slabe la nivele înalte ale evenimentelor adverse din copilărie, pentru cele intelectuale și extraverte influențele spirituale nu mai tind să scadă la adversitate ridicată experimentată în copilărie.

Rolul sau efectul de moderator al personalității nu a fost confirmat statistic pentru relația dintre evenimentele adverse ale copilăriei și încrederea în propriile instincte și pentru relația dintre adversitate și control.

sonalitatea intervine ca moderator între evenimentele adverse ale copilăriei și reziliența la persoanele private de libertate, mai ales prin factorii intelect și extraversie. La nivele ridicate ale evenimentelor adverse din copilărie (și, în special, ale abuzului din perioada copilăriei), reziliența (competența personală, acceptarea pozitivă a schimbării, influențele spirituale) deținuților intelectuali, imaginativi și extraverti tinde să nu mai scadă.

Bibliografie

- Annalakshmi, N. (2007). Probabilistic orientation and resilience în *Journal of the Indian Academy of Applied Psychology*, nr. 33
- Banciu, D. (1992). *Control social și sancțiuni sociale*, Editura Hyperion, București
- Băban A. (1998). *Stres și personalitate*, Editura Presa Universitară Clujeană
- Bredicean A.C., Dehelean, L., Enătescu, V.R., Giurgi-Oncu, C., Ienciu, M., Papavă, I., Romoșan, F., Romoșan, R. (2014). *Curs de psihiatrie generală*, Timișoara: Editura Victor Babe
- Buciuceanu, M. (2007). *Probleme sociale ale comportamentului delincvent în rândul tineretului*, Chișinău
- Buș, I. (2002). *Psihologia judiciară*, Cluj-Napoca: Editura Presa universitară clujeană
- Hrițuleac, A., Ceobanu, C.M., (coord.) (2015) *Dimensiuni ale rezilienței psihologice Abordări teoretice și aplicative*, București: Editura Pro Universitaria
- Hrițuleac, A., Ceobanu, C.M., (coord.) (2015). *Dimensiuni ale rezilienței psihologice Abordări teoretice și aplicative*, București: Editura Pro Universitaria
- Hrițuleac, A., Ceobanu, C.M., (coord.) (2015). *Dimensiuni ale rezilienței psihologice Abordări teoretice și aplicative*, București: Editura Pro Universitaria
- Ionescu, S. (coord.) (2013). *Tratat de reziliență asistată*, București: Editura Trei
- Maddi, S.R., Khoshaba, M. D. (2005). *Resilience at Work: How to Succeed No Matter what Life Throws at you*, AMACOM, New York
- Marica, M., 2007, *Introducere în problematica delincvenței juvenile*, Constanța
- McAllister, M., McKinnon, J. (2009). *The importance of teaching and learning resilience in the health disciplines: A critical review of the literature*, nr. 29, University of the Sunshine Coast, Queensland
- Mihăilescu, V. (2007). *Antropologie. Cinci introduceri*, Iași: Polirom
- Mitrofan, I., Mitrofan, N. (1991). *Familia de la A ... la Z*, București: Editura științifică
- Moraru M. (2004). *Consiliere psihopedagogică și orientare școlară și profesională*, București: Editura Muntenia
- Mucchielli, A. (2002). *Arta de a influența, Analiza tehnicilor de manipulare*, Iași: Editura Polirom
- Rășcanu, R. (1994). *Psihologia comportamentului deviant*, București: Editura Universității Sion, G. (2007). *Psihologia vârstelor*, București: Editura Fundației România de mâine
- Smit, B., Wandel, J. (2006). *Adaptation, adaptive capacity and vulnerability*, în *Global Environmental Change*, Revistă nr.16
- Tugade, M.M., Fredrickson, B.L. (2004). *Emotions: Positive emotions and health*, în N. Anderson (ed.), *Encyclopedia of Health and Behavior*, Sage, Thousand Oaks
- Turliuc, N.M., Măirean, C. (2014). *Psihologia traumei*, Iași: Editura Polirom
- Vasile, D.L. (2007). *Introducere în psihologia familiei și psihosexologie*, București: Editura Fundației România de Mâine
- Walker, B.H, Holling, C.S., Carpenter, S.R., Kinzig, A., 2004, *Resilience, adaptability and transformability in social–ecological systems*. *Ecology and Society*
- Zlate, M. (2000). *Introducere în psihologie*, Iași: Editura Polirom